

SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO VYCHOVATELSKÁ OSOBNOST PŮSOBÍCÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ

Barbora Nedomová

Bakalářská práce

2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Barbora Nedomová
Osobní číslo: H11845
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Sociální pedagog jako výchovatelská osobnost působící v dětském domově

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální pedagogiky, kompetencí sociálního pedagoga a vychovatelství.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, jejich interpretace.

Shrnutí výsledků výzkumu a jejich význam pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANZENBACHER, Arno. Úvod do filosofie. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-727-5.

HÁJEK, B., B. HOFBAUER a J. PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času.

Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-1.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

ISBN 978-80-7376-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁKOVÁ et al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2012.

ISBN 978-80-247-3470-5.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálková, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.4.2014

..... *Miloslav Nedoma*

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 67b Zveřejnění školních prací

⁽²⁾ Vysoké školy rozšiřují své zveřejňované dokumenty, diplomové, bakalářské a výzkumné práce, a jejich praktické obhajoby, včetně písemných odpovědí a výsledků obhajoby prostřednictvím datového knihovnického prací, které opravuje. Zvlášť rozšiřují stavbu učebních předmětů vysoké školy.

(2) Dodatečně, zápisnice, balení a jiné věci, které jsou součástí věci, která je předmětem zápisnice, musí být při vyšetřování poskytnuty před provedením zápisnice zúčastněným osobám, které jsou součástí věci, a pokud je to možné, i jiným osobám, které jsou součástí věci, a to před provedením zápisnice, aby se jim umožnilo vyšetřit věci, které jsou součástí věci, a to před provedením zápisnice.

(3) Pokud je zápisnice provedena u věci, která je předmětem zápisnice, musí být zápisnice provedena před provedením zápisnice.

2) náleží dle 111/2000 Sb. o právu autorů, o právech souvisejících a právu užitkovém a o právech náležitých náleží (autorství náleží) se podle poskytnutých právních předpisů, § 25 odst. 3:

(2) Do práva užitkového náleží související práva nebo práva, která jsou součástí věci, která je předmětem zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

3) náleží dle 111/2000 Sb. o právu autorů, o právech souvisejících a právu užitkovém a o právech náležitých náleží (autorství náleží) se podle poskytnutých právních předpisů, § 25 odst. 3:

(1) Práva nebo práva, která jsou součástí věci, která je předmětem zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

(2) Zápisnice musí být provedena před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

(3) Pokud je zápisnice provedena u věci, která je předmětem zápisnice, musí být zápisnice provedena před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

(4) Pokud je zápisnice provedena u věci, která je předmětem zápisnice, musí být zápisnice provedena před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

(5) Pokud je zápisnice provedena u věci, která je předmětem zápisnice, musí být zápisnice provedena před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

(6) Pokud je zápisnice provedena u věci, která je předmětem zápisnice, musí být zápisnice provedena před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice, a to před provedením zápisnice.

ABSTRAKT

V této bakalářské práci se budeme zabývat pedagogem jakožto vychovatelem působícím v dětském domově – zvláštnostmi této profese, jejími nelehkými úkoly i samotnou osobností a také vzděláním jedince, který tuto pomáhající profesi vykonává. V 1. kapitole budeme stručně seznámeni s historií sociální pedagogiky. Poté přejdeme k osobnosti vychovatele, jeho kompetencím a především vzdělání. Protože je tato práce zaměřena na vychovatele působící v dětském domově, je nevyhnutelné věnovat se zařízení dětských domovů, o kterých bude pojednávat závěrečná kapitola teoretické části. V praktické části bude řešen výzkumný problém – otázka, zda je vzdělání v oboru Sociální pedagogika dostačující pro výkon profese vychovatele v DD. Cílem výzkumu bude tedy zjistit, kolik vychovatelů působících v dětských domovech Zlínského kraje má vzdělání sociálního pedagoga a zda dle jejich názorů a praktických zkušeností je druh vzdělání v oboru pedagogika rozhodující.

Klíčová slova: Sociální pedagogika, sociální pedagog, osobnost, dětský domov, vychovatel, kompetence

ABSTRACT

In this bachelor thesis we will deal with a teacher as an educator working in a children's home – with the peculiarity of this profession and its challenges, with the personality of a pedagogue and also with a question of qualification of a person who carries out this profession. In Chapter 1 we will be briefly introduced with the history of pedagogy. Then we gradually go directly to the personality of the educator, his competence and education. Because this work is focused on educators working in a children's home it is essential to pay attention to the equipment of children's homes, which will be discussed in the final chapter of the theoretical part. The practical part will solve the research problem – the question of whether a degree in social pedagogy is sufficient for the profession of educators in children's homes. The aim of this search is to find out how many educators working in children's homes in Zlín region are qualified teachers, and if in their opinion and practical experience this kind of education in the field of pedagogy is decisive for the quality of their work.

Keywords: social pedagogy, socialteacher, personality, children'shome, educator, competence

Děkuji touto cestou docentu PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce, za jeho pomoc, cenné rady a připomínky, které mi po celou dobu psaní mé bakalářské práce ochotně poskytoval.

Děkuji také celé mojí rodině za jejich podporu, shovívavost a pochopení, kterého se mi po celou dobu mého studia dostávalo.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1.1 PŘEHLED LITERATURY	11
1.2 VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH POJMŮ	13
1.3 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
2 OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	19
2.1 STRUKTURA A ROZVOJ OSOBNOSTI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	19
2.2 KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	21
2.3 VYMEZENÍ PROFESE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	24
3 CHARAKTERISTIKA DĚTSKÉHO DOMOVA.....	26
3.1 DĚTSKÝ DOMOV – ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	26
3.2 TYPY DĚTSKÝCH DOMOVŮ	29
3.3 VZDĚLÁNÍ A ÚLOHA VYCHOVATELE V DĚTSKÉM DOMOVĚ	30
PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU.....	35
4.1 POJETÍ VÝZKUMU	35
4.2 CÍLE VÝZKUMU	35
4.3 STANOVENÍ HYPOTÉZ	35
4.4 METODA VÝZKUMU.....	36
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	37
4.6 POSTUP ZPRACOVÁNÍ DAT	37
5 INTERPRETACE A VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	399
5.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	39
5.2 VÝSLEDKY VYHODNOCENÍ DAT.....	47
6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	544
ZÁVĚR.....	566
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	577
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	60
SEZNAM OBRÁZKŮ	61
SEZNAM TABULEK.....	622
SEZNAM GRAFŮ	633
SEZNAM PŘÍLOH.....	644

ÚVOD

Rodina je obvykle uváděna jako přirozené prostředí, které má na výchovu největší vliv. Stále zůstává primární sociální skupinou v procesu socializace dítěte. Můžeme ji ale také označit jako prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné. Proto si tedy uvědomme, že ne každé dítě má to štěstí vyrůstat v klidném rodinném prostředí plném lásky, citu a porozumění. Zamysleme se nad možnostmi výchovy, kterou mimo jiné poskytují i zařízení dětských domovů. Zde dítě vyrůstá bez rodičů, tedy bez pravé rodičovské lásky a o to těžší je role vychovatelů, kteří v těchto domovech působí a dětem rodiče nahrazují. Stále více se setkáváme s výchovnými problémy dětí, s jejich agresivitou a disociálním chováním, jejichž příčinami jsou nejčastěji právě problémy pramenící z rodinného prostředí. Vychovatel pak přichází při výkonu své profese do styku s dětmi, které ve své primární rodině trpěly či strádaly. Je jen na něm, zda dokáže přivést takto poznamenané dítě na správnou cestu, ukázat mu směr, navést ho k zodpovědnosti a také radosti ze života.

Téma této bakalářské práce bude zaměřeno na souvislost výchovy dětí v dětských domovech a vzdělání vychovatelů, jenž v těchto zařízeních ústavní výchovy působí. Hlavním úkolem vychovatelů v dětských domovech je s důsledností a pochopením rozvíjet osobnost dítěte a také vytvoření blízkého vztahu, který by měl zmírnit důsledky nevhodné či nedostatečné rodinné výchovy. Je také velmi důležité, aby byly pro svěřence vytvořeny ze strany vychovatele takové podmínky, v nichž by se cítili dobře. Tedy snažit se svým laskavým přístupem nahradit dětem to, čeho se jim ve vlastních rodinách nedostávalo. K tomuto všemu je třeba mít nejen určité vzdělání, ale také mít cit pro tuto pomáhající profesi, mít kladný vztah k dětem, být komunikativní, kamarádský, empatický atd.

Tato bakalářská práce si tedy bude klást za cíl zjištění, jak velkou roli hraje vzdělání vychovatelů při výkonu jejich profese, do jaké míry ovlivňuje druh vystudovaného oboru přístup vychovatele k dětem, schopnost děti vychovávat, rozvíjet a vytvářet jim náhradní domov. Pojetí výzkumného šetření bude kvantitativní, formou dotazníku. Zaměříme se konkrétně na vychovatele působící v dětských domovech Zlínského kraje - především na jejich vzdělání, ale i na jejich postoje k vystudovanému oboru a názory z této oblasti vyplývající z praktických zkušeností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této bakalářské práci se zabýváme osobností sociálního pedagoga jako vychovatele v dětském domově. Při zpracování teoretické části jsme vycházeli z několika odborných publikací, z nichž ty nejdůležitější pro tuto práci uvádíme níže.

Profese sociálního pedagoga se zaměřením na volný čas je profesí budoucnosti; vzhledem k nárůstu globálních problémů a sociálních patologií bude společnost nového století nucena věnovat stále větší pozornost disciplínám, které humanizují prostředí člověka, zejména prostředí sociálně znevýhodněných skupin i jednotlivců, kterých přibývá jednak v kontextu naší společnosti, ale i celého světa. (Gulová, 2006, s. 13)

1.1 Přehled literatury

Ucelený přehled historie i současnosti sociální pedagogiky u nás a také v zahraničí přináší publikace s názvem *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008). Informace v ní obsažené byly také základem pro zpracování některých kapitol této práce. Zabývá se metodologickými východisky i charakteristikou sociální pedagogiky jako vědní disciplíny i studijního oboru. Seznamuje s problematikou sociálního prostředí a s ním spojených výchovných institucí, věnuje se také sociálně pedagogické komunikaci, multikulturnímu soužití i sociálně výchovnému působení. Je určena především pracovníkům v pomáhajících profesích, studentům sociálně zaměřených oborů, ale též všem, kteří se o tento obor zajímají.

Dílo Miroslava Procházky *Sociální pedagogika* (2012) seznamuje s problematikou, která je předmětem zájmu sociální pedagogiky. Zaměřuje se především na vliv prostředí a výchovy, na výchovné vlivy jednotlivých sociálních prostředí a také sleduje některé činnosti, pomocí nichž se realizuje sociálně pedagogická praxe. Umožňuje porozumět problémům současné rodiny, školy, ale i vlivu vrstevníků na děti a mládež. Patří nepochybně mezi hlavní pilíře, na nichž je tato práce stavěna.

K pochopení vzniku, významu a funkcí sociální pedagogiky bezesporu přispívá i publikace *Kapitoly ze sociální pedagogiky* (Přadka, Knotová a Faltýsková, 1998). Její značná část je zaměřená na prostředí výchovu, což jsou jedny ze základních pojmů sociální pedagogiky. Obsahuje také několik studií zaměřených především na historizující charakter.

Velkým přínosem pro tuto bakalářskou práci byla kniha *Sociální pedagogika ako životná pomoc* (Bakošová, 2008), která seznamuje s teorií i praxí sociální pedagogiky. Autorka zde uvádí také své vlastní zkušenosti z oboru a zejména praktickou část opírá o svou dlouholetou

činnost a provedené výzkumy. V úvodu se zabývá především vznikem sociální pedagogiky jako oboru, ale také autory, kteří jsou pro sociální pedagogiku stěžejní.

Autoři knihy *Pedagogické ovlivňování volného času* (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008) zde sledují cesty pedagogiky volného času, charakterizují problémy zhodnocování a ovlivňování volného času dětí a mládeže, reflektují současný stav i předpokládaný vývoj. Charakterizují také podmínky i požadavky, obsah i formy pedagogického ovlivňování volného času, nepomíjí ani psychologické aspekty výchovy ve volném čase. Kniha se zabývá také specifiky institucí nabízející dětem volnočasové aktivity. Zvláštní část věnuje osobnosti pedagoga a jeho odborné přípravě. Volný čas je důležitým prvkem v pedagogické práci, proto i tato kniha byla při tvorbě bakalářské práce důležitým vodítkem.

Další publikace zabývající se volným časem z pohledu pedagogiky, jejíž předností je vyvážený poměr mezi teoretickými a metodickými poznatky, rozbohem výchovných situací a konkrétními náměty pro činnosti, nese název *Pedagogika volného času* (Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková a Pavlíková, 1999). Stručně vymezuje pojmy volný čas a výchova mimo vyučování, řeší otázky pedagogické komunikace, duševní hygieny a učení ve specifických podmínkách volného času. Podává přehled a charakteristiku výchovně vzdělávacích činností, které tvoří obsah výchovy mimo vyučování.

Kniha *Psychologie osobnosti pro učitele* (Salbot, Pašková, 2013) je v podstatě učebním textem pojednávajícím především o osobnosti – historickém pohledu, definicích a základních pojmech souvisejících s osobností. Nemalá část je věnována i psychologickým vlastnostem osobnosti. Protože se v této práci zabýváme mimo jiné i osobností sociálního pedagoga, byla také tato kniha základem pro její zpracování.

Publikace od Miroslava Vocilky *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů* (2000) charakterizuje jednotlivé typy dětských domovů v České republice. Blíže seznamuje s chodem těchto zařízení a přibližuje, jakým způsobem tato zařízení a v nich působící pedagogové pečují o děti. Právě proto, že bakalářská práce pojednává o sociálním pedagogovi jakožto vychovateli v dětském domově, je zřejmé, že kniha byla také velkým přínosem.

Základy kvantitativně orientovaného výzkumu v pedagogice přináší kniha *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu* (Chráška, 2007). Objasňuje podstatu klasického pedagogického výzkumu a analyzuje jeho základní fáze. Pozornost věnuje informačním zdrojům pedagogického výzkumu a předkládá výhody i nevýhody

kvantitativního přístupu. Zaměřuje se nejen na běžně používané metody, ale také na metody v pedagogickém výzkumu méně časté. Byla důležitým průvodcem pro praktickou část zaměřenou na výzkum, který je v případě této práce výzkumem kvantitativním.

1.2 Vymezení klíčových pojmů

V této podkapitole osvětlíme klíčové pojmy, které tvoří základ předkládané bakalářské práce.

Sociální pedagogika – Aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 203)

Kraus vymezuje sociální pedagogiku jako disciplínu, která se nezaměřuje jen na problémy patologického charakteru u skupin obyvatel, které jsou v nějakém smyslu těmito jevy ohroženy či jednají patologicky, ale i na celou populaci ve smyslu správné socializace - vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti. (2001, s. 10)

Osobnost- V hovorovém pojetí uznávaný člověk, kladně přijímaný, svérázný svým životem a jednáním. V psychologii každý člověk. Osobnost je individuální jednota člověka. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 141)

Sociální pedagog – Sociální pedagog je člověk připravený působit v obtížných sociálních podmínkách a situacích, přináší pomoc a světlo na cestě rozšiřovat lidskou svobodu. Sociální pedagog je absolvent studia oboru sociální pedagogika, a také oboru pedagogika se specializací (zaměřením) na sociální pedagogiku. (Bakošová, 2005, s. 13)

Kompetence - v Českém jazyce má pojem Kompetence dva významy:

1. Jako pravomoc – rámec odpovědností a pravomocí přidělených zaměstnanci v organizační struktuře v souladu s pracovním místem a funkcí, kterou zastává.
2. Z pohledu personalistické teorie – jsou schopnosti vykonávat práci a chovat se odpovídajícím způsobem v daném organizačním prostředí a přinášet výsledky. Jinak řečeno zahrnují znalosti, dovednosti, schopnosti a postoje člověka potřebné pro danou práci.

(dostupné z <http://files.sousos.webnode.cz>)

Dětský domov - Dětský domov zajišťuje základní právo dítěte na výchovu a vzdělání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které se Česká republika zavázala naplňovat. (Kovařík, 2004, s. 28)

Vychovatel – pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních internátního typu a v oblasti výchovy mimo vyučování. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 258)

1.3 Vztah tématu k sociální pedagogice

Nikdo se nerodí pro sebe, všichni se rodí pro lidskou společnost.

J. A. Komenský

Zvolené téma má velmi úzkou souvislost s oborem sociální pedagogika, neboť vychovatelé působící v dětských domovech mohou být absolventy studia tohoto oboru. V této části bakalářské práce se tedy zaměříme na vznik a vývoj sociální pedagogiky, sociálního pedagoga a okrajově zmíníme také některé z jejich představitelů.

Sociální pedagogika je poměrně novou vědní disciplínou, i když její kořeny sahají hluboko do minulosti. V každém z jednotlivých období vývoje tohoto oboru je znatelná tatáž podstata, která přetrvává dodnes a měl by se jí řídit každý sociální pedagog. Touto podstatou je výrazná humanistická orientace založená na potřebě pomáhat druhým. (Procházka, 2012, s. 73)

Úvahy o podání pomocné ruky trosečníkovi nalezneme už ve starověkém Římě (Seneca), prvotní myšlenka o důležitosti výchovy je známá už ze starého Řecka (Platón). V období středověku byla podstatou křesťanská víra, chudoba se v té době stala výrazem společenského pořádku. K odklonu od Boha dochází v době humanismu a renesance. V tomto období hraje důležitou roli utopismus, ale i osvícenství, jehož hlavní myšlenkou je idea dobra a spravedlnosti a odstranění nedostatků ze společnosti. (Kraus, 2008, s. 7) Právě tato myšlenka je i dnes základem pro pomáhající profese, tedy i pro profesi sociálního pedagoga.

Sociální pedagogika jako vědní disciplína je odvozena ze dvou základů – filozofického myšlení a sociální práce (péče, solidarita, starost o druhé). Pokud jde o oblast filozofickou, jsme inspirováni díly významných myslitelů, kteří cestou filozofického dotazování na vztah společnosti a výchovy i na vlivy sociálního prostředí dospěli k postupnému zaměření teorie i praxe na sociální aspekt výchovy. Důležitá je ale i více než dvoutisíciletá historie snahy o odbourání bídy, sociální nespravedlnosti, lidského utrpení, čili historie sociální práce, jež postupně z činnosti neodborné přešla v činnost odbornou. (Kraus, 2008, s. 9) Filozofie tedy hrála a hraje důležitou roli v oblasti sociální pedagogiky a lze ji rozdělit do několika základních disciplín. Zmíníme však pouze ty, které jsou spjaty s oborem sociálním. Jsou to antropologie čili filozofická nauka o člověku, dále pak sociální filozofie neboli filozofie

společnosti, také logika, která je teorií formální správnosti myšlení a v neposlední řadě etika, což je nauka o morálně relevantním jednání a jeho normách. (Anzenbacher, 2004, s. 47, 48)

Za zakladatele sociální pedagogiky je považován Paul Natorp (1854 – 1924), filosof a pedagog působící na univerzitě v Marburgu. (Klapilová, 2000, s. 8) V České republice je vznik Sociální pedagogiky spojován se jménem G. A. Lindnera, který mimo jiné uvedl že, každý z nás je utvářen *touhou, dlouholetým vývojem utkvělou organizací vychovatelských podmínek a vlivů*. Lindner věřil, že právě vychovatel se může těchto podmínek zmocnit, porozumět jim a využít této znalosti ke svému vlivu. (Procházka, 2012, s. 57) Byl prvním profesorem filozofie a pedagogiky na Karlově Univerzitě v Praze, měl zásadní význam pro teoretický rozvoj této vědní disciplíny. Usiloval o zpřístupnění možnosti vzdělání všem bez rozdílu, přiklíněl se k herbartismu. Je autorem publikace „Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“ (r. 1881), kterou výrazně přispěl k rozvoji sociální pedagogiky u nás. Zasaduje se o vybudování učitelského ústavu v Kutné Hoře, v roce 1882 odchází na obnovenou českou část Karlovy univerzity a zakládá zde první seminář pedagogiky. (Kraus, 2008, s. 5, 6)

Sociální pedagogika se postupně rozvíjela, avšak po roce 1948 dochází k zastavení jejího vývoje – byla označena za „buržoazní pavědu“. Až teprve v polovině 60. let dochází k obratu, a to vlivem politických změn v tehdejší SSSR. Právě v důsledku těchto změn se otevírá prostor pro sociální pedagogiku. Pochopitelně citelný zlom v tehdejší československé sociální pedagogice způsobila zásadní společenská změna po roce 1989. Téměř ihned, v roce 1991, vychází dílo O. Baláže Sociální pedagogika. Termín sociální pedagogika se začíná užívat ve čtyřech významech – pedagogická disciplína, metodologický přístup, studijní obor a vyučovací předmět. (Kraus, 2008, s. 15, 16) V oblasti sociální pedagogiky jako pedagogické disciplíny hraje zásadní roli sociální pedagog – vychovatel, o němž především tato práce pojednává.

Na polistopadovou sociální pedagogiku měl velký vliv i vznik Sdružení pro sociální práci a sociální prevenci zabývající se prevencí sociálně patologických jevů. V roce 1992 spolu s jinými odbornými sdruženími začíná vydávat časopis ÉTHUM. V této době vychází také velké množství publikací, které značně přispívají k rozvoji sociální pedagogiky i profese sociálního pedagoga u nás. Z těchto skutečností pak jednoznačně vyplývá, že období po roce 1990 je obdobím zatím největšího rozmachu sociální pedagogiky v České republice. (Kraus, 2008, s. 19, 20)

Sociální pedagogika se může pyšnit i několika dalšími osobnostmi, které bezesporu ovlivnily její vznik, rozvoj i její postavení v systému věd. Jedna z prvních osobností, která měla vliv na novou generaci českých pedagogů, byl K. J. Seibt (1735 – 1806), jenž byl profesorem filozofie a estetiky a rektorem Karlo – Ferdinandovy univerzity v Praze. Další důležitou postavou pro českou sociální pedagogiku byl Bernard Bolzano (1781 – 1848) – matematik, kněz a filozof, který je autorem několika zajímavých myšlenek s prvky sociální pedagogiky. Jedinečné byly také jeho úvahy o ideální podobě společnosti, které popsal ve svém díle „O nejlepším státě“. Toto jeho dílo zůstalo sociálně politickým odkazem, jelikož je autor zakázal vydat. Procházka ve své publikaci také uvádí, že *originalita Bolzanova díla nenašla v českém prostředí přímou odezvu, neboť Bolzano reprezentoval starší a v rostoucím nacionalismu již nepřijatelný typ uvažování.* (2012, s. 55) Bolzano všechny svoje názory staví na osvícenské víře – každý musí pracovat na zušlechtnění svého vlastního srdce a vzdělání svého vlastního ducha, usilovat o sebezdokonalení a tím přispívat k blahu celku. (Procházka, 2012, s. 54, 55) Dnešní sociální pedagog by se měl zajisté myšlenkami tohoto filozofa inspirovat.

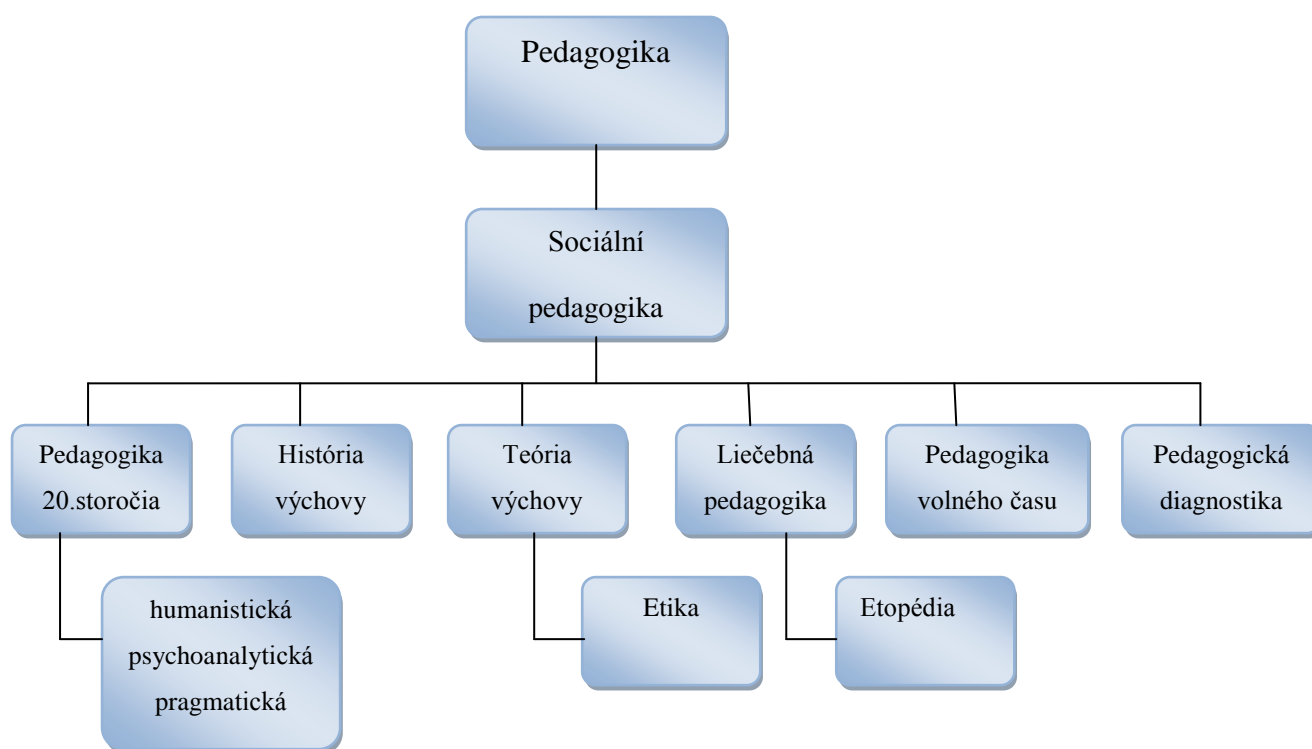
Další významnou osobností české sociální pedagogiky je profesor sociologie na univerzitě v Brně I. A. Bláha (1879 – 1960). Zabýval se především prostředím a jeho vlivem na rozvoj osobnosti, také výchovou a jejími cíli. (Procházka, 2012, s. 58) Jeho dílo nazvané „Sociologie dětství“ je bezesporu odkazem pro dnešní i budoucí sociální pedagogy. V 60. letech profesor Milan Přádka přináší prostřednictvím svých děl nové informace o problematice sociální pedagogiky v zahraničí, o kterých u nás do té doby nebyla zmínka. Jako jeden z mála se snaží o udržení sociální pedagogiky u nás. Po roce 1990 přispívá k vymezení sociální pedagogiky několik autorů – pedagogů. Uvádí se například Pecha, Moucha, Klapilová, Kraus, Baláž, Hradečná, Bakošová, Haškovec. (Kraus, 2008, s. 17, 18)

Zaměříme se nyní na současnou sociální pedagogiku. V zahraničí doposud není jednotné vymezení sociální pedagogiky, a to i přesto, že v některých z cizích zemí se nepřetržitě rozvíjela oblast teorie i praxe. Pohybuje se v oblasti mimoškolní, mimorodinné, v oblasti celoživotní výchovy, sociální práce v terénu, kdy se sociální pedagogové zaměřují na nepřizpůsobivé jedince. V neposlední řadě se zabývá péčí o děti sociálně poškozené či opuštěné. Naproti tomu česká sociální pedagogika se v současnosti zaměřuje především na dvě oblasti. Jednou z nich je vliv prostředí na utváření osobnosti a pedagogizace prostředí, druhou oblastí je pak prevence a terapie sociálních deviací jedinců i skupin. (Přádka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 12) Také je u nás sociální pedagogika chápána jako pomoc

ohrožené a zanedbané mládeži – tedy jako okruh problémů, kterými se zabývá sociální práce. Některé problémy ve společnosti přetrvávají dlouhou dobu, i když ve druhé polovině dvacátého století dochází k velkým změnám - zvyšuje se vzdělanost a zkulturnuje se životní styl všech vrstev obyvatelstva. Problémy alkoholismu, extremistických skupin, nezaměstnanosti, drog, chorobného hráčství atd. bohužel zůstávají i v dnešním světě. (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004, s. 14) A právě sociální pedagog se zabývá řešením a odstraňováním těchto problémů ze života, jelikož hodnotová orientace, vhodné trávení volného času i výchovná prevence patří do oblasti této profese.

Obrázek č. 1 Vztah sociální pedagogiky k ostatním pedagogickým vědám

(Bakošová, 2008, s. 76)

Předmět sociální pedagogiky není ani v současnosti přesně vymezen. Různí autoři preferují různá pojetí a prezentují odlišné názory na obsah této disciplíny. Procházka například uvádí, jak charakterizuje obsahové jádro sociální pedagogiky V. Poláčková:

- zkoumá propojenost bio-psycho-sociálních jevů ovlivňující sociální integraci jedince,

- snaží se zařazovat do výchovného procesu zvládnání životních situací jedincem a rozvíjení kvality jeho života,
- zaměřuje se na každodennost života jedince a vede ho ke spoléhání se na sebe sama, na hledání vlastních cest,
- zdůrazňuje proces seberozvoje a sebepoznání a rozvíjí proces svépomoci,
- snaží se působit na jedince při respektování jeho potřeb a zájmů a vést ho zároveň k pochopení povinností a práv i k tvořivé akceptaci dané společenské reality,
- vytváří předpoklady k úspěšnějšímu reagování na vnitřní i vnější konflikty, k efektivnějšímu řešení vlastních problémů. (Procházka, 2012, s. 68)

Uvědomme si, že činnost vychovatele se v mnohém shoduje právě s výše uvedeným jádrem obsahu sociální pedagogiky, což dokládá, že profese vychovatele velmi úzce souvisí s tímto oborem. Šířeji sociální pedagogiku vymezuje například K. Mollenhauer. Říká, že *sociální pedagogika pojmově označuje skupinu nových pedagogických opatření a institucí, které vznikly jako odpověď na typické problémy moderní společnosti*. (Kraus, 2008, s. 41) Hřebíček považuje za jeden ze základních okruhů zájmů sociální pedagogiky především sociální jevy patologického rázu. Podle něj by se měla sociální pedagogika zaměřit také na řešení problémů společenských. (Procházka, 2012, s. 70)

Sociální pedagogika by tedy měla plnit poslání vůči celé společnosti i jednotlivcům. Má se mimo jiné používat i v oblasti výchovy a to v různorodých prostředích – ve škole, v rodině, v ústavní výchově. Ve výchovných zařízeních, kam spadají i dětské domovy, je výchova v zásadě primární záležitostí. *Tato zařízení by měla naplňovat určité cíle a funkce a skloubit přitom potřeby a požadavky společnosti i jednotlivců. To jistě není lehký úkol*. (Kraus, 2008, s. 85)

Z uplynulého textu tedy vyplývá, že sociální pedagog jakožto vychovatel v dětském domově je bezesporu člověk „na svém místě“, jelikož poskytuje péči opuštěným dětem. Také utváří a pedagogizuje prostředí, které má vliv na osobnost těchto dětí, pomáhá jim zvládat různé životní situace a v neposlední řadě zajišťuje dětem vhodné trávení volného času, při jehož organizování hraje důležitou roli. Pojdme se tedy zamyslet nad osobností sociálního pedagoga, nad jeho kompetencemi a profesí.

2 OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA

Pojmem osobnost označujeme v podstatě každého člověka se všemi jeho psychickými, biologickými a sociálními znaky. Je souhrnem vlastností jedince, vytváří se v průběhu celého života pomocí vzájemného kontaktu s okolím. (Drapela, 1997, s. 24)

Jestliže chceme pochopit chování člověka, musíme nejdříve porozumět silám, které ho utvářejí. Tyto síly se označují jako dynamika osobnosti. (Drapela, 1997, s. 28) Už antičtí filozofové předpokládali, že každá bytost, tedy i člověk, je tvořena ze dvou základních prvků – látky a tvaru. Vznik psychologie výrazně přispěl k obrazu člověka jako dynamické osobnosti, který je skutečnému životu nejbližší. (Salbot, Pašková, 2013, s. 6) Každá profese však vyžaduje určitou osobnost člověka. Následující podkapitola pojednává o osobnosti sociálního pedagoga.

2.1 Struktura a rozvoj osobnosti sociálního pedagoga

Sociální pedagog jakožto osobnost se neliší od ostatních. Samozřejmě ale nalezneme rozdíl v nárocích, jež jsou na něj kladeny v souvislosti s výkonem jeho profese, i když podstata osobnosti zůstává stejná.

Osobnost je neopakovatelná ve své individuálnosti, v jednotě svých zkušeností, kladů, záporů, zděděných a získaných vlastností. (Kohoutek, 2006, s. 55) Osobnost jedince, která je sociálním pedagogem tedy nemá odlišnou definici, ale jak už jsme zmínili, jsou na něj při výkonu pomáhající profese kladeny skutečně vysoké nároky. Očekává se od něj, že se bude dále vzdělávat, rozvíjet, zdokonalovat. Neméně důležitý je i fakt, jakými vlastnostmi sociální pedagog disponuje. Mezi vlastnosti osobnosti, tedy i osobnosti sociálního pedagoga, zařazujeme charakter, temperament, inteligenci a tvořivost. (Salbot, Pašková, s. 40) Pojďme se nyní podrobněji zaměřit na každý z těchto pojmů.

Charakter je možné definovat také jako tendenci chovat se, reagovat v určité situaci. Velkou měrou je získaný, avšak značný vliv mají na něj i procesy učení a výchovy, rodina, škola, společnost. Později také ovlivňuje charakter člověka sebevýchova a autoregulace. (Kohoutek, 2006, s. 97)

Další složkou vlastností je **temperament**. Jde o vrozenou vlastnost, která ovlivňuje chování. Působí také na celkovou aktivitu a dynamiku osobnosti. Projevuje se v emocích,

reakcích atd. (Kohoutek, 2006, s. 86) Zajímavé jsou typologie temperamentu, jako například typologie Kretschmera, německého psychiatra, který připisuje jedinci určité vlastnosti na základě jeho tělesných znaků (stavby těla). Neméně interesující je i typologie Sheldonova, která vychází z předpokladu, že fyzická struktura (tvar a velikost) těla je primárním determinantem chování. (Salbot, Pašková, 2013, s. 50)

Intelligence se projevuje v různých životních situacích, které jsou neobvyklé a nejasně strukturované, což znamená, že vědomosti a zručnosti, kterými jedinec disponuje, se v nich nedají použít automaticky. (Salbot, Pašková, s. 36, 37) Intelligence je také vázaná na prostředí, v němž jedinec žije, ale velmi ji ovlivňuje i dědičnost. (Nakonečný, 1998, s. 533)

Jako schopnost produkovat nové a neobvyklé nápady a řešení můžeme označit další vlastnost osobnosti – **tvořivost**. Odborníci v oblasti tvořivého myšlení Guilford a Torrance přišli s koncepcí základních faktorů divergentního (tvořivého) myšlení, kterou můžeme považovat za nejvýznamnější přínos k tvořivosti. Zařadili sem:

- Faktor fluence (plynulosti) – schopnost vytvořit co nejvíce řešení,
- Faktor flexibility (pružnosti) – schopnost vytvořit různorodé řešení úlohy,
- Faktor originality – schopnost vytvořit jedinečné, neobvyklé řešení úlohy,
- Faktor redefinování – schopnost změnit význam a použití objektů,
- Faktor senzitivity – citlivost na problémy je schopnost rozpoznat problémy,
- Faktor elaborace – schopnost vypracovat detaily řešení úlohy. (Salbot, Pašková, s. 46)

Vychovatel by měl být bezesporu výjimečnou osobností, zvláště pak ten, který pracuje s dětmi vyžadujícími značné množství lásky, pochopení, tolerance. Je třeba, aby pedagogové působící v oblasti pomáhající profese byli lidé inteligentní, tvořiví, dostatečně temperamentní. Samozřejmě jako i v jiných profesích, by měl být sociální pedagog vybaven kompetencemi potřebnými pro optimální výkon svého povolání. V další části této bakalářské práce se těmto kompetencím budeme věnovat.

2.2 Kompetence sociálního pedagoga

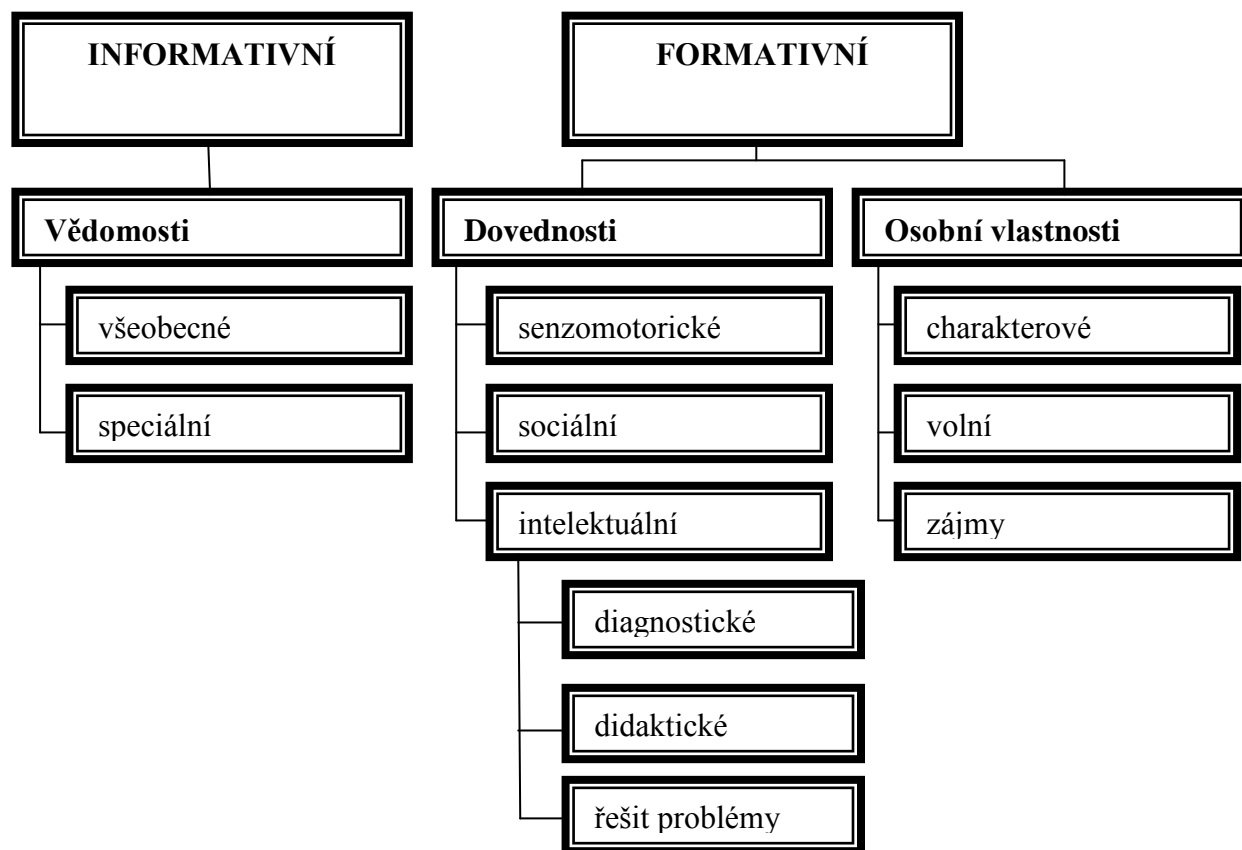
Zaměřme se tedy na kompetence, kterými by měl disponovat každý jedinec vykonávající povolání sociálního pedagoga. Stejně jako u jiných odborných profesí, tak i v případě sociálního pedagoga, se jedná o určité specifické kompetence, které popisujeme níže.

Kompetence pracovníka bývají vyjádřeny popisem jeho znalostí, dovedností, zkušeností, ale i povahových rysů, postojů. *Kompetence je široký pojem, který zahrnuje schopnost přenášet znalosti a dovednosti do nových situací v dané oblasti povolání. Zahrnuje organizaci a plánování práce, inovaci a vyrovnání se s nerutinnými činnostmi. Zahrnuje takové kvality jako osobní efektivitu, která je na pracovišti potřebná při zacházení se spolupracovníky, manažery a klienty.* (Havrdová, 1999, s. 41)

Výkon profese sociálního pedagoga je vždy spojen s konkrétní organizační jednotkou. Vždy jde o realizaci a zabezpečování konkrétních profesionálních aktivit. Je tedy důležité mít schopnost sehrávat roli realizátora a spoluorganizátora pracovních procesů. Profesorka Pešková pojmenovala významnost kvalitních profesních kompetencí na příkladu vztahu učitele a žáka. Uvádí, že *učitel nemůže učit žáky v bezbřehých diskusích, v nichž se setkávají dva nepoučení. Smysl má debata jen tehdy, má-li jasný předmět a je-li v ní přítomen vzdělaný duch, který problému všestranně rozumí, má do problému vhled.* Mít vzdělaného sociálního pedagoga je důležité nejen ve vztahu k jeho autoritě, tedy k němu samotnému, ale také k úvahám o zařazení sociálních pedagogů do různých oborů společenské praxe. (Procházka, 2012, s. 78)

Pracovní činnosti sociálního pedagoga mají souhrnně povahu výchovného působení ve volném čase, poradenské činnosti a sociální analýzy problémů a životní situace, v níž se vychovávaný nachází. Mají ale i povahu reedukační a resocializační péče i terénní práce. Jde o činnost zaměřenou především na děti a mládež, ale může jít i o lidi dospělé či seniory. Stejně tak ale může jít i o práci s rodiči vychovávaných jedinců, spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky, odborníky. Také manažerské a organizační činnosti jsou součástí profese sociálního pedagoga. Z toho pak vyplývají určité kompetence. (Kraus, Poláčková et al., s. 35)

Obrázek č. 2 Model kompetencí sociálního pedagoga

(Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 36)

Bakošová uvádí 5 specifických kompetencí sociálního pedagoga:

- **Kompetence výchovně – vzdělávací** – sociální pedagog je odborníkem schopným angažovat se v oblastech výchovy, sebevýchovy i vzdělávání. Je tedy velmi důležité, aby porozuměl zákonitostem výchovného procesu, aby vnímal variabilitu metod výchovy a v neposlední řadě, aby sám byl příkladem toho, jak se vyrovnávat s překážkami a pomáhal ostatním při sebevýchově. Stejně tak důležitá je i oblast vzdělávací činnosti sociálního pedagoga.

- **Kompetence poradenská** – sociální pedagog dovede zvolit vhodný poradenský přístup, umí řídit rozhovor a vyvozovat s klientem řešení jeho případu. Je také schopen připravit jednání s klientem.
- **Kompetence preventivní** – uplatnění sociálního pedagoga zasahuje především do oblasti primární a sekundární prevence. V oblasti prevence primární usiluje sociální pedagog o optimální rozvoj jedince a sociálních skupin prostřednictvím organizování různých, především volnočasových aktivit. V oblasti sekundární prevence pracuje sociální pedagog s jedinci či skupinami, jež se rizikově chovají.
- **Kompetence manažerská** – potřebná k tomu, aby sociální pedagog dokázal koordinovat a poskytovat účinnou pomoc tomu, kdo ji potřebuje. K problémům by měl přistupovat interdisciplinárně, měl by umět spolupracovat s jinými odborníky a institucemi, organizovat činnost svou i kolegů.
- **Kompetence reedukační** - sociální pedagog lehce diagnostikuje odklon od normy a může včas zahájit intervenci, přičemž by měl využívat především nepřímého působení, neboť nepřímá výchova je považována za efektivnější než metody přímé výchovy. (2008, in Procházka, 2012, s. 80, 81)

Existuje ale celá řada dalších členění profesních kompetencí sociálního pedagoga. Uvedu zde například ještě model kompetencí pracovníků v sociální sféře dle Matouška:

- **zdatnost a inteligence** (fyzická kondice, odolnost vůči stresu, emoční a sociální inteligence, schopnost obohacovat a zdokonalovat své znalosti, umění realizovat výzkumná šetření apod.),
- **přitažlivost** (citovost, náklonnost, odpovídající chování ke klientovi aj.),
- **důvěryhodnost** (diskrétnost, spolehlivost, porozumění, otevřenost atd.),
- **komunikační dovednosti** (zúčastněné naslouchání, empatie apod.). (2003, s. 52 – 54)

Procházka uvádí, že *mít vzdělaného sociálního pedagoga se schopností hlubokého porozumění problémům a s uměním vést své klienty k názoru na sebe sama a svou situaci, je důležité nejen ve vztahu k jeho autoritě, tedy k němu samotnému, ale také k úvahám o zařazení sociálních pedagogů do různých oborů společenské praxe.* (2012, s. 78, 79)

Z výše uvedeného je zřejmé, že i když každý z autorů vymezuje kompetence sociálního pedagoga jinak, podstata těchto kompetencí je i přesto totožná. Evidentní je i úzká souvislost

kompetencí s oblastí výchovy, neboť sociální pedagog je velmi důležitým prvkem právě v procesu výchovy.

2.3 Vymezení profese sociálního pedagoga

Sociálního pedagoga řadíme mezi tzv. pomáhající profese. Tyto profese představují široký okruh oborů, které se vyznačují bezprostřední prací s lidmi a to v oblasti sociální, zdravotní nebo výchovně-vzdělávací. Jejich hlavním rysem je, že jsou více službou a posláním než rutinní prací. Pomáhající profese tak zahrnuje oblast odborné práce s lidmi, která je založená na interpersonálním vztahu, jehož cílem je pomoci jednotlivci nebo skupině při řešení různých problémových situací. (Emmerová, 2009, s. 446)

Pomáhající profese definuje také například Matoušek jako *profese vznikající v souvislosti se slábnoucí úlohou rodiny a jiných tradičních systémů sociální podpory, jejichž cílem je institucionalizované poskytování této podpory. V širokém pojetí řadí mezi pomáhající profese medicínu, psychologii, pedagogiku a sociální práci.* (2008, s. 140)

Dle Krause je sociálním pedagogem pracovník na profesionální úrovni, který řídí a organizuje výchovný proces a působí na subjekty ve dvou rovinách:

- **Integrační** – zaměřená na klienty, kteří potřebují odbornou pomoc a podporu – tedy lidé v kritických situacích, v psychickém ohrožení či v psychosociálním ohrožení).
- **Rozvojová** – podpora a upevňování žádoucího rozvoje osobnosti, který směřuje ke správnému životnímu stylu – jde o sociální prevenci, zejména u dětí a mládeže. (2008, s. 199)

Tuggener upozorňuje na dvě hlavní funkce sociálního pedagoga, které opírá o podstatu této profese pochopení jako směřování k integraci a k rozvoji druhých. Je to funkce integrační, která reflektuje to, do jaké míry může sociální pedagog zastavit a zeslabit sociální problémy jedince a jak je mu schopen zajistit či zprostředkovat odbornou pomoc nebo podporu. Druhou funkcí je funkce rozvojová, u níž jde především o zajištění optimálních podmínek pro realizaci optimálního životního způsobu a hodnotného naplnění volného času. (Procházka, 2012, s. 73) Sociální pedagog v roli vychovatele jistě více uplatní rozvojovou funkci, neboť děti, které pocházejí z nepodnětných rodin, potřebují pomoc při přechodu do optimálního života i vedení ke správnému využití volného času.

Zásadní roli hraje i autorita sociálního pedagoga, která má vyrovnaný podíl formálnosti a neformálnosti. Avšak v mnoha situacích převládá složka neformální vyplývající z požadavku dobrovolné účasti na činnostech, ze vztahu vychovávajícího a vychovávaného, projevuje se

těž ve vzájemném oslovování. Pedagog se ocitá ve vztahu k vychovávaným v několika rolích – učitel, rádce, přítel, náhradní rodič. Volí zejména aktivizující metody, častěji pracuje s vychovávanými v malých skupinách či individuálně. Prostředí, v němž výchovný proces probíhá, je podle druhu činnosti velmi rozmanité a proměnlivé a jsou tak kladeny vysoké nároky na pedagogické dovednosti vychovatele. (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 130)

Výstižná je také Krausova charakteristika profese sociálního pedagoga, která zní následovně: *Jde o komplexní zabezpečování sociálně výchovné práce ve směru činností integračních (týká se osob, které potřebují odbornou pomoc, nachází se v ohrožení či v krizových životních situacích) a rozvojových (jedná se o zajištění optimálního rozvoje osobnosti ve směru zdravého životního způsobu, hodnotného naplňování volného času, což se týká vlastně celé populace, dětí a mládeže především).* (in Procházka, 2012, s. 75)

Na sociálního pedagoga jsou kladeny vysoké nároky – požadavky na vzdělání, schopnost udržet autoritu, vést jiné lidi, působit jako kladný vzor atd. Dobrý pedagog by měl především být rád mezi lidmi, mezi dětmi, umět komunikovat, vcítit se do druhého, naslouchat, umět se radovat ze života. Existují **vlastnosti**, které jsou u něj nepostradatelné, žádoucí:

- **schopnost řešit nečekané situace, přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám,**
- **průbojnost, schopnost prosazovat své názory, aktivita, iniciativa,**
- **tvořivost, fantazie, nápaditost,**
- **smysl pro humor, hravost, radost ze hry,**
- **příjemný vzhled, přiměřená úprava zevnějšku,**
- **pochopení pro věkové a jiné zvláštnosti vychovávaných.** (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 132)

Sociální pedagog může působit v různých sférách. My se budeme v poslední kapitole této práce zabývat sociálním pedagogem v podobě vychovatele v ústavním zařízení, konkrétně v dětském domově.

3 CHARAKTERISTIKA DĚTSKÉHO DOMOVA

V dnešní společnosti žijí stále děti, které vyžadují ústavní péči. Důvody pro tuto skutečnost jsou různé, vždy však souvisí s problémovým či nepodnětným rodinným prostředím, v němž tyto děti vyrůstají. Rodiče selhávají, nechtějí anebo nemohou se o dítě starat. V těchto případech je volena náhradní výchova, u níž rozlišujeme dvě formy:

- **Náhradní rodinná péče** je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Náhradní rodinná péče má vždy přednost před ústavní výchovou.
- **Ústavní péče** je výchovné opatření, které soud nařídí, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Do ústavní péče mohou dítě svěřit také jeho rodiče, respektive osoby zodpovědné za jeho výchovu. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. (dostupné z <http://www.otevrenabudoucnost.cz/formy-nahradni-vychovy/>)

Vzhledem k tomu, že tato bakalářská práce se zabývá sociálním pedagogem působícím v dětském domově, budeme se tedy dále zaměřovat konkrétně na zařízení dětského domova.

3.1 Dětský domov – zařízení ústavní výchovy

Žádné dítě na světě si svoje rodiče nevybírání, což je nejednou důvodem neštěstí, smutku a špatných životních podmínek mnohých dětí. Na rodičovství se nikdo z rodičů odborně nepřipravuje. Mnozí mladí lidé vstupují do vztahu nezodpovědně – v příliš mladém věku, nejsou připraveni na soužití a už vůbec ne na výchovu a péči o dítě. (Bakošová, 2008, s. 159)

Těmito slovy Bakošová popisuje situaci, kdy dítě vyrůstá v nedostatečném či nevhodném rodinném prostředí. V těchto případech je nutné, aby bylo dítě z rodiny odebráno a péči o něj převzal stát. Jednou z možností výchovy poskytované státem je zařízení dětských domovů, v nichž má sociální pedagogika své místo. Dětské domovy mají suplovat hlavní funkce rodiny a mají nahrazovat nedostatky rodinného prostředí, v němž rodiče o dítě náležitě nepečovali. Prostředí, které dítě v domově obklopuje, však může způsobovat problémy v emocionálním vývoji dítěte, které jsou charakteristické pro opuštěné děti. Podstata socializace dítěte v dětském domově spočívá v těchto principech:

- 1. dát dítěti trvalého vychovatele** – dospělou osobu nebo osoby, na něž by se dítě mohlo citově vázat;
- 2. dát dítěti trvalé postavení v heterogenní skupině jemu vlastní;**
- 3. dát dítěti trvalé prostředí,** plně imitující domov a poskytující mu pocit bezpečí a jistoty, pocit sounáležitosti a příslušnosti k malé sociální skupině i ke skupinám velkým.

Těmto požadavkům mohou nejlépe vyhovět dětské domovy rodinného typu, které se svým prostředím blíží přirozenému prostředí biologické rodiny. (<http://socpraca.nazory.cz>)

První zmínky o určité ústavní péči jsou známy až ze 4. století, kdy vznikl v Cařihradě útulek pro opuštěné děti. Další ústavy pak vznikaly v době středověku, určeny byly opuštěným dětem a také nemocným a starým lidem. Tato zařízení vznikala při kláštorech. Sirotčince a dětské ústavy byly zakládány zejména v době po reformaci. (Vocilka, 2000, s. 19)

Během 16. století příslušela péče o opuštěné děti obcím, jimž na provoz přispívaly orgány vyšší státní správy. V každé z evropských zemí však vypadala péče o opuštěné děti jinak. Například v Anglii nazývali tyto ústavy jako Home – domov. V 18. Století pak založil Jan Jindřich Pestalozzi ústav, který se později stal vzorem pro zařízení péče o mládež opuštěnou a zanedbanou. Pestalozzi chtěl prostřednictvím všestranné lásky rozvinout lidskost každého, kdo v těchto domovech žil. (Vocilka, 2000, s. 19)

Počátkem 20. století vznikají orgány péče o mládež, které vedly evidenci všech potřebných dětí od jejich narození až po dovršení zletilosti. Zanedbaným, opuštěným dětem, ale i dětem ze špatného rodinného prostředí poskytovaly péči v okresních dětských domovech. (Vocilka, 2000, s. 23). Po válce logicky narostl počet dětí, které z nejrůznějších důvodů nemohly vyrůstat ve vlastní rodině. Tehdy pro ně existovala možnost osvojení, pěstounské péče či systém dětských domovů a ochranných ústavů. V té době měly dětské domovy ve většině případů nízkou kapacitu ve snaze o rodinný ráz. (Vocilka, 2000, s. 23) V roce 1952 byla zrušena pěstounská péče, takže došlo k velkému nárůstu dětí, jež vyžadovaly ústavní péči. V důsledku toho byly budovány nové dětské domovy, které však byly velké, neosobní, s příliš prostornými místnostmi určenými pro homogenní skupiny dětí. Takto řešené prostředí dětských domovů vedlo poměrně často ke vzniku psychické deprivace u dětí. (Vocilka, 2000, s. 24) Bratislavský kongres pediatriů v roce 1961, na němž se poprvé přednášela teorie psychické deprivace u dětí z dětských domovů, byl podnětem pro změnu tohoto systému. Nový zákon o rodině vstoupil v platnost v roce 1964 a umožňoval opět zavést náhradní

rodinnou péči. Také dětské domovy prošly v té době nemalou změnou a přiblížily se k fenoménu rodinné výchovy. (Vocilka, 2000, s. 25)

V současnosti je dětský domov zařízením spadajícím pod MŠMT, které poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochrannou výchovou či dětem v předběžném opatření. Jeho úkolem je zajišťovat dětem do 18ti let, popř. do 26ti let (pokud se dítě připravuje na své budoucí povolání - studuje) plné zaopatření. To zahrnuje úhradu ubytování, stravy, ošacení, zdravotní péči a také výdaje spojené se vzděláváním, kapesné a osobní dary. Možností zařízení je i úhrada potřeb pro volnočasové aktivity, zájmové kroužky atd. (Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková, Pavlíková, 1999, s. 45)

Ve srovnání s výchovou v běžném rodinném prostředí můžeme spatřovat velký rozdíl zejména ve skutečnosti, že v ústavním zařízení je dítě vedeno pedagogem, k němuž si dítě nedokáže vytvořit tak silný citový vztah jako k vlastnímu rodiči. Tento fakt vede k tomu, že vychovatel i dítě se ocitají v nelehké situaci, náročné zejména po emoční stránce. Celou situaci ještě ztěžuje skutečnost, že u dětí pobývajících v dětském domově se zpravidla střídají dva či více vychovatelů, schází tedy primární pečující osoba. Dalším specifickým životem v dětském domově jsou rodinné skupiny čítající 6 – 8 dětí. Ty představují velký rozdíl oproti klasické rodině, protože děti zde žijí pohromadě bez příbuzenského vztahu. Spojuje je pouze nelehká životní situace, do níž se dostaly. (Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková, Pavlíková, 1999, s. 47)

Dětem je nutno umožnit širší sociální kontakty než pouze v rámci DD, neboť bez nich se nemohou náležitě rozvíjet jejich sociální dovednosti a kompetence. Výchova podle sociální pedagogiky má dítě doprovázet životem tak, aby se stalo člověkem, aby dokázalo plnohodnotně prožít život. Bakošová uvádí, že *by se mělo vychovávat celého člověka tak, aby došlo ke spojení srdce a mysli.* (2008, s. 51) Je však velmi důležité uvědomit si rozdíl mezi výchovou a manipulací. Při manipulaci vnáší vychovatel vychovávaného do nejistoty, dostává ho tam, kam ho chce dostat, tedy nenechá ho svobodně rozhodovat. Naproti tomu v procesu výchovy nelze navozovat u vychovávaného pocit viny, přenášet na něj zodpovědnost. Tady mají oba partneři jasně formulovat své cíle, potřeby, city, zájmy, názory. Dobrý vychovatel by měl též disponovat sociální inteligencí, což znamená schopností rozlišovat a chápat lidské city, starosti. (Bakošová, 2008, s. 52, 53)

Pokud vychovatelé přistupují k dětem s láskou a citlivostí, je velká šance, že dítě získá zpět důvěru v dospělé osoby. Stejně tak je pro děti důležité, aby byla věnována dostatečná

pozornost jejich nadání a rozvoje talentu. Pobyt v dětském domově, čili v bezpečném prostředí, přináší dítěti pocit jistoty a pevného zázemí, který mu v primární rodině scházel.

3.2 Typy dětských domovů

Dětské domovy lze dělit na typ rodinný a typ internátní či dětský domov se školou. Základní jednotkou pro každý typ dětského domova je tzv. rodinná skupinka. V každém zařízení může být 2 – 6 těchto rodinných skupinek, při čemž v každé z nich se střídají 2 nebo 3 pedagogové – vychovatelé. (Vocilka, 2000, s. 41)

Z hlediska rozdělení dětských domovů na typy rodinné a internátní, je největší rozdíl v prostředí a jeho vlivu na emoční a sociální vývoj. Zatímco internátní typ dětského domova je určen pro děti, u nichž se předpokládá pouze krátkodobý pobyt v tomto zařízení, typ rodinný je pro děti setrvávající v dětském domově delší dobu. Úlohou dětského domova rodinného typu je péče o děti ve věku od 3 do 18, v případě přípravy dítěte na budoucí povolání do věku 26 let a to jak v oblasti výchovné a vzdělávací, tak i v oblasti sociální. Děti, které zde pobývají, mají nařízenou ústavní výchovu nebo jsou v předběžném opatření. Nemají však závažné poruchy chování. Docházejí do škol, kde se vzdělávají spolu s dětmi z běžných biologických rodin. Do tohoto typu dětského domova se taktéž umísťují nezletilé matky s jejich dětmi. V každé rodinné skupince je 5 – 8 dětí. Internátní typ dětského domova je tvořen skupinkami s větším počtem dětí, tedy konkrétně 8 – 15 dětí. Prostedí v tomto typu zařízení se téměř nepodobá prostředí rodinnému, je spíše podobný internátu, což vyplývá ze samotného názvu. Děti, které zde setrvávají delší čas, pak často trpí kolísavou náladou, pocitu osamění a projevuje se u nich depresivní symptomatika. (Vocilka, 2000, s. 42)

Naproti tomu dětský domov se školou je zařízení určené pro děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování. Děti navštěvují školu, která je součástí tohoto zařízení. Pokud dítě dokončí základní povinnou školní docházku a poruchy chování u něj přetrvávají, pak je přeřazeno do výchovného ústavu. (Vocilka, 2000, s. 43)

Mohlo by se zdát, že pro děti v ústavní péči je nejvhodnější rodinný typ dětského domova. Zde totiž žijí pohromadě v minimálním počtu. Povaha vybavení interiéru je velmi podobná rodinnému prostředí. Děti si tady hrají, relaxují, ale také se věnují učení, úklidům společných i osobních prostor, vaření a vůbec všem domácím pracím. To vše za dohledu či pomoci pedagoga – vychovatele, kterého děti oslovují „teto“ či „strejdo“. Je ale zřejmé, že každý z výše uvedených typů dětských domovů je pro dítě volen dle jeho individuálních potřeb.

Každé dítě zkrátka vyžaduje jiný způsob vedení, který se určuje především na základě závažnosti potíží s jeho chováním. Proto je nutné, aby vychovatelé působící v těchto zařízeních byli dostatečně odborně vzděláni a byli schopni tyto děti vést - vzdělávat a především s láskou vychovávat. V poslední teoretické části této práce se tedy budeme zabývat vzděláním a rolí vychovatele působícího v dětském domově.

3.3 Vzdělání a úloha vychovatele v dětském domově

Pedagogickým pracovníkem je osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně – pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost (dle zákona o pedagogických pracovnících). Předpokládá se přímé působení na vychovávaného, vzdělávaného jedince. Mezi pedagogické pracovníky tedy řadíme vychovatele, učitele, pedagogy volného času, speciální pedagogy, psychology, asistenty pedagoga, trenéry a vedoucí pedagogické pracovníky. Pracovníci zařízení pro ústavní výchovu a ochrannou výchovu jsou označeni jako vychovatelé, v jejichž profesi převažuje pedagogické ovlivňování volného času. Výchova ve volném čase je označována jako neformální, jejímž hlavním rysem je požadavek dobrovolné účasti na výchovných činnostech, proto je u pedagogů volného času a u vychovatelů velmi důležitá neformální autorita, nutnost imponovat jako osobnost, umění motivovat jedince k činnostem. Práce vychovatele má několik zvláštností - obsah výchovy je dán pouze rámcově (není závazně stanoven); stanovení tohoto obsahu je v pravomoci pedagoga, který však musí respektovat základní pedagogicko-psychologické požadavky. Vychovatel také musí brát v úvahu přání a potřeby vychovávaných a hodnocení výsledků jednotlivců je individuální - důraz je kladen na dosažené pokroky, snahu, radost z činnosti. (Hájek, Hofbauer, Pávková, s. 127)

Důležitým předpokladem pro plnění úlohy vychovatele je také způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a v neposlední řadě samozřejmě odpovídající vzdělání. Možnosti získání odborné kvalifikace vychovatele v dětském domově upravuje zákon o pedagogických pracovnících paragrafem 16, odstavcem 2. následovně: *Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve středisku výchovné péče, získává odbornou kvalifikaci:*

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělávání zaměřené na speciální pedagogiku, nebo

c) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku. (<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4495>)

Sociální pedagogové studují kombinaci teoretických, praktických a odborných předmětů a dovedností. Významná pozornost je zaměřena na rozvoj reflexních kapacit, které umožňují sociálním pedagogům reagovat na různé a měnící se situace v praxi. Je stále více uznáváno, že technické a racionální formy znalostí, které jsou také požadovány v této pomáhající profesi, nejsou tak důležité jako duchovní hodnoty, které by měl sociální pedagog vlastnit. (Bondi, et al., 2011, s. 121) Nejvíce však v praxi využije vychovatel znalosti z oboru pedagogiky a psychologie, zvláště pak vývojové psychologie. Pokud totiž vychovatel dobře zná vývojové zvláštnosti a projevy různých odchylek, usnadňuje mu to volbu správného výchovného a vzdělávacího působení tolik potřebného k odstraňování těchto nedostatků. Znalost z oblasti pedagogiky a psychologie také umožňuje vychovateli používat adekvátní výchovné metody, formy a prostředky, což samozřejmě vede k úspěšnému výchovnému působení na děti i ke zvyšování autority pedagoga. (Vocilka, 2000, s. 37)

Nevhodné je u vychovatele pasivní jednání, slabost, malá autorita, kdy jeho výchovný styl je až příliš liberální – děti sice mají nadbytek volnosti, přesto však nebyvají spokojené a dožadují se zavedení pořádku a systému. Stejně tak i příliš autoritativní a direktivní přístup není účinný. Děti nemají prostor pro vlastní rozhodování, chybí jim osobní svoboda, jsou na ně kladeny příliš vysoké a nepřiměřené nároky, bývají trestány za odlišný názor. Takový přístup vychovatele zcela odporuje základním principům výchovy. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 134)

Profese vychovatele v dětském domově je skutečně velmi záslužná činnost, která klade na jedince vykonávající tuto práci značné nároky. Škoviera popisuje náplň práce vychovatele v dětském domově specifickým způsobem a uvádí, že náplň práce vychovatele je na jedné straně utírání nosů dětem a na straně druhé terapeutický či spirituální dialog. Jde také o neustálé dilema, zda nahradit či nenahradit dítěti rodiče. (2006, s. 61) U vychovatele působícího nejen v dětském domově, je velmi důležité, aby dítě dokázal zaujmout, protože pak dítě zaujme i hodnoty, které vychovatel uznává. V dětském domově je žádoucí, aby se zde děti cítily jako doma a to ovlivňuje nejvíce právě vychovatel. Ten by měl těmto dětem

nahrazovat biologické rodiče, být pro ně vzorem stejně jako je tomu ve zdravých biologických rodinách. Čáp a Mareš uvádějí, že *pokud si dítě vybere svůj vzor, napodobuje ho pak zcela dobrovolně, bez nucení, ba dokonce s obdivem a nadšením.* (2001, s. 261)

Věk dětí na jednotlivých skupinkách je většinou rozličný, z čehož vyplývá skutečnost, že vychovatel se potýká s odlišnými nároky a potřebami dětí pramenících z různých vývojových fází. Do dětského domova se poměrně často dostávají děti s lehčími formami postižení. Také se u těchto dětí nezdá projevuje deprivace či deficit v oblasti naplnění základních potřeb, o jehož zmírnění se snaží právě vychovatel. Velmi důležitou roli hraje jednotné výchovné působení na děti, to znamená, že vychovatelé by měli spolupracovat, držet se stejných zásad a klást na děti přibližně stejné nároky. Děti přicházejí často ze špatného rodinného prostředí a přinášejí si tak problematické chování jako je agresivita, různé formy úniku od reality, regrese atd. Pro vychovatele je velmi obtížné najít k těmto dětem cestu, správný přístup. Některé z dětí stráví v prostředí dětského domova skutečně řadu let, v podstatě zde dospívá a tak s vychovatelem prožije poměrně dlouhé období. Tady vyvstává problém. Protože v této profesi je žádoucí navázat emoční vztah s dítětem, na druhou stranu by však tento vztah neměl překročit určitou hranici. Protože přílišná těsnost, podobající se vztahu dítěte a rodiče, může vychovatele ohrožovat. (Vocilka, 2000, s. 32)

Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve výchovném zařízení, musí být, jak už jsme uvedli výše, vysokoškolsky vzdělaný v oboru speciální pedagogika nebo sociální pedagogika. Také však platí, že každý z vychovatelů by se měl dále vzdělávat a tím si vzdělání obnovovat či doplňovat. Neméně důležitá je také všeobecná vzdělanost vychovatele zahrnující oblast přírodních a společenských věd, přehled o aktuálním dění u nás i ve světě, zručnost při rozličných činnostech. (Vocilka, 2000, s. 35)

Hlavním úkolem vychovatele v dětském domově je bezesporu naplňování potřeb dětí, které v tomto zařízení pobývají. Prvořadé jsou v tomto případě potřeby emocionální, protože právě vychovatel nahrazuje dítěti rodiče, představuje pečující osobu. Podstatné je vytvořit si ke každému z dětí silný citový vztah, snažit se o odstranění následků nevhodné výchovy ze strany biologické rodiny. Tady je důležité také podotknout, že vychovatel nese zodpovědnost za tyto děti a to před celou společností.

Kapitolu bychom uzavřeli následujícími slovy odborníků: *Vychovatelem se žádný člověk nenarodil, může se jím však stát, a to vlastním přičiněním, důkladnou vědeckou přípravou a dalším soustavným přičiněním.* (Švancar, Buriánová, 1988, in Sekera, 2009, s. 61)

Otázkou zůstává, zda je dle vychovatele působícího v dětském domově podstatné, jaký druh pedagogického oboru vystudoval a o jaký stupeň vzdělání se jedná. Odpověď na tyto otázky a také na některé další s tím související se pokusíme získat pomocí dotazníkové metody. Přípravě, realizaci i vyhodnocení získaných dat se budeme věnovat v následující praktické části této bakalářské práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V teoretické části jsme se zabývali především sociálním pedagogem a jeho působením v roli vychovatele v zařízení dětských domovů. Na uvedené teoretické skutečnosti navážeme v následující praktické části, která je zaměřena na vychovatele dětských domovů a jejich postoje ke svému vzdělání v souvislosti s výkonem této profese.

4.1 Pojetí výzkumu

Vzhledem ke zvolenému výzkumnému vzorku, který skýtá větší počet respondentů, bylo zvoleno kvantitativní pojetí výzkumu. V našem případě šlo o získávání většího počtu dat a údajů pomocí dotazníku.

Kvantitativní výzkum v pedagogice vymezuje Chráska jako *záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy. (2007, s. 12)*

4.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem našeho výzkumného šetření bylo zjistit, kolik vychovatelů působících v dětských domovech Zlínského kraje má vzdělání Sociálního pedagoga.

Dále jsme si stanovili dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit, zda je názor vychovatelů na dostatečnost jejich vzdělání ovlivněn stupněm jejich dosaženého vzdělání.
- Zjistit, zda pohled vychovatelů na důležitost dosaženého vzdělání a praxe je ovlivněn dobou jejich působení v dětském domově.
- Zjistit, zda potřeba stále se vzdělávat je u vychovatelů DD Zlínského kraje ovlivněna jejich věkem.

4.3 Stanovení hypotéz

Na základě stanoveného hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů jsme si vytvořili následující výzkumné otázky a hypotézy:

1. Jaký je názor vychovatelů působících v dětských domovech na dostatečnost jejich vzdělání?

H1: Vychovatelé s vysokoškolským vzděláním považují své vzdělání pro výkon jejich profese za dostačující častěji než vychovatelé s nižším vzděláním.

2. Jaký je pohled vychovatelů na důležitost vzdělání a praxe pro výkon jejich profese?

H2: Vychovatelé působící v dětském domově méně než 10 let považují dosažené vzdělání za stejně či více důležité než praxi na rozdíl od vychovatelů působících v dětském domově více než 10 let.

3. Mají vychovatelé potřebu stále se vzdělávat?

H3: Vychovatelé do 45ti let věku mají větší potřebu se vzdělávat než vychovatelé nad 45 let věku.

4.4 Metoda výzkumu

Pro zjištění výše uvedeného cíle výzkumu jsme použili kvantitativní metodu formou dotazníkového šetření, které je nejčastěji používanou technikou při hromadném získávání údajů. Protože se v tomto výzkumu jedná o větší počet respondentů, je metoda dotazníku nejvhodnější. Pomocí této metody získáváme větší množství dat od nemalého počtu respondentů.

Dotazníky jsem rozeslala do jednotlivých dětských domovů Zlínského kraje, při čemž jsem ještě před jejich odesláním oslovila ředitele každého z dětských domovů s prosbou o spolupráci, tedy o jejich vyplnění všemi vychovateli daného zařízení. Z celkového počtu deseti dětských domovů oslovených prostřednictvím mailu reagovali ředitelé z devíti těchto zařízení, kteří mi spolupráci přislíbili a také uvedli počet vychovatelů, kteří u nich v dětském domově působí. Jedenáctým dětským domovem je dětský domov v Uherském Hradišti, kam jsem dotazníky zanesla osobně.

Dotazník, který jsem použila, má následující strukturu. V úvodu je každý z dotazovaných stručně seznámen, na jaké téma je dotazník zaměřený a k jakému účelu budou z něj zjištěná data použita a zároveň je respondent ubezpečen, že uvedené údaje jsou zcela anonymní a budou sloužit pouze pro účely zpracování bakalářské práce. V dotazníku je celkem 13 otázek, které jsou určeny vychovatelům dětských domovů a jsou zaměřeny především na jejich názory ve věci důležitých předpokladů pro výkon této profese. Všechny otázky jsou uzavřené, čili s volbou odpovědi, kdy každý z respondentů označí vždy jednu zvolenou možnost. Otázky 1 - 4 zjišťují pohlaví a věk respondenta, zda má respondent své vlastní děti a jak dlouhá je jeho vychovatelská praxe v zařízení dětského domova. Otázky 5 a 6 se zaměřují na

dosažené vzdělání a druh vystudovaného oboru respondentů. 7. a 8. otázka se zabývá názorem respondentů na dostatečnost jejich vzdělání pro výkon této profese a také na jejich potřebu stále se vzdělávat. V otázce 9 a 10 se zaměřujeme na postoje vychovatelů ke konkrétním studovaným oborům v souvislosti s jejich profesí. V 11. a 12. otázce řešíme důležitost dosaženého vzdělání a vztahu k dětem z pohledu vychovatele. Dotazník uzavírá otázka 13 zabývající se upřednostněním praxe či dosaženého vzdělání.

Před realizací výzkumného šetření jsem nejprve provedla tzv. pilotní výzkum, abych si ověřila validitu a reliabilitu tohoto dotazníku. Osobně jsem předala dotazníky k vyplnění pěti vychovatelům dětského domova Uherské Hradiště. Realizací předvýzkumu jsem zjistila, že otázky byly všem osloveným respondentům srozumitelné a nebylo pro ně tedy problémem tyto dotazníky vyplnit.

4.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Pro výzkumnou část své bakalářské práce s názvem Sociální pedagog jako vychovatelská osobnost působící v dětském domově jsem si jako základní výzkumný soubor zvolila vychovatele působící v dětských domovech. Výběrovým výzkumným souborem jsou vychovatelé působící v dětských domovech Zlínského kraje.

Ve Zlínském kraji je celkem 11 těchto zařízení ústavní výchovy, při čemž každé toto zařízení má jinou kapacitu a velikost, tudíž se liší i počet vychovatelů, kteří v jednotlivých dětských domovech pracují. Nejvíce vyplněných dotazníků mi bylo vráceno z Dětského domova Liptál, naopak nejmenší počet vyplněných dotazníků poslali z Dětského domova Kroměříž.

Celkový počet rozeslaných dotazníků skýtal 110, vyplněných bylo vráceno 90, což je návratnost 81, 82%.

4.6 Postup zpracování dat

Po ukončení dotazníkového šetření byla všechna získaná data z dotazníků přenesena čárkovací metodou do tabulky četností vytvořených v programu Microsoft Word. Tato tabulka obsahovala všechna data z dotazníků přenesená do číselné podoby. Na základě získaných údajů byly pak vytvořeny jednotlivé tabulky a grafy, které jsou interpretovány ve vyhodnocení výzkumu.

Vzhledem k charakteru stanovených hypotéz a získaných údajů byl při vyhodnocování dat použit statistický test nezávislosti – **chí kvadrát**. Testování jednotlivých hypotéz probíhalo při hladině významnosti $\alpha=0,05$ a to znamená, že riziko neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy je 5%.

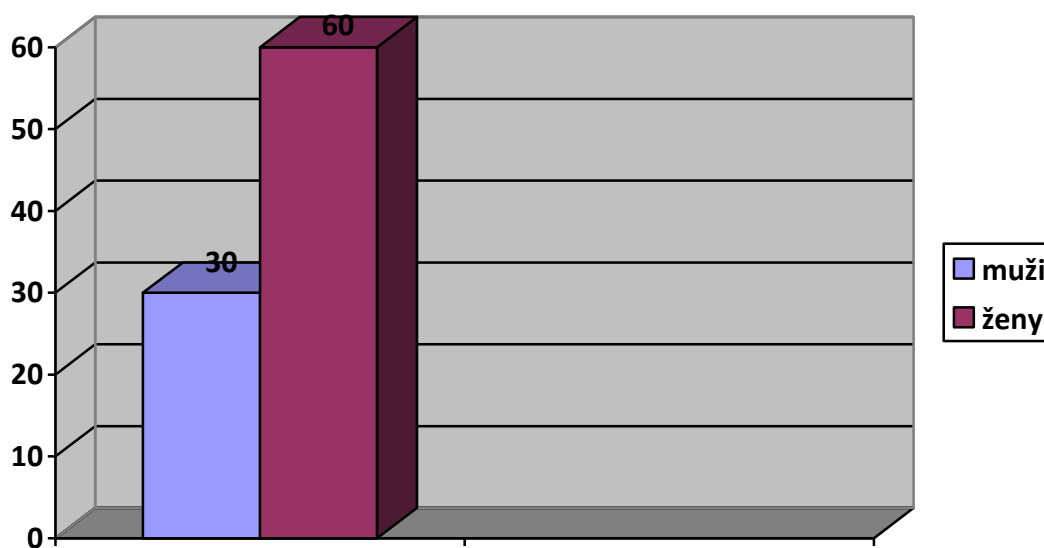
5 INTERPRETACE A VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tato kapitola bude věnována vyhodnocení celého výzkumu. Nejdříve bude popsána statistika výsledků odpovědí na jednotlivé otázky. K této interpretaci použijeme grafů a tabulek vytvořených v programu Microsoft Word, přičemž bude u každého výsledku vložen krátký komentář. V další části budeme provádět ověřování hypotéz, které jsme si před výzkumem stanovili, také zde budou uvedeny odpovědi na výzkumné otázky.

5.1 Interpretace výsledků

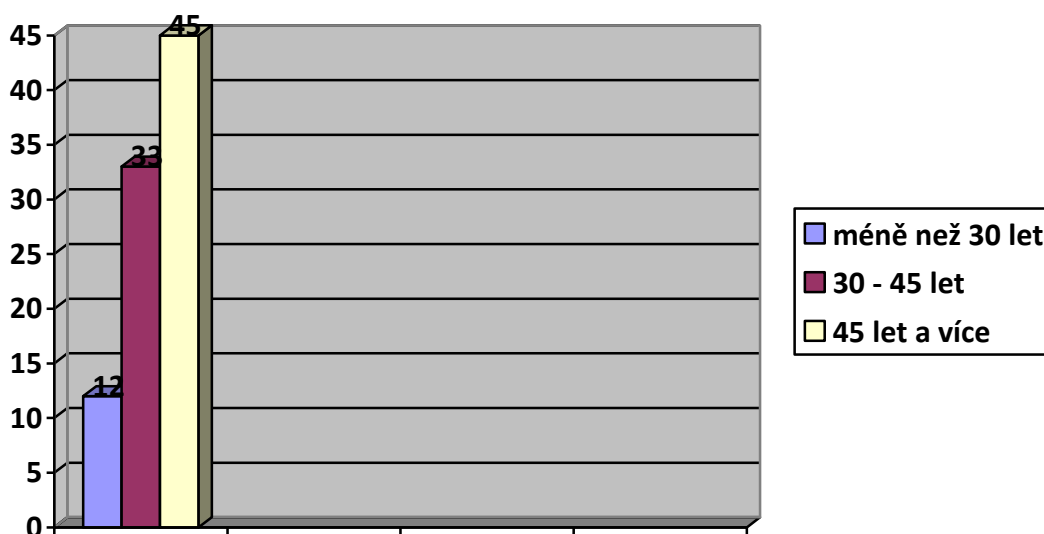
Výsledky, které uvádíme níže, byly získány sečtením odpovědí ze všech vyplněných dotazníků.

Otázka č. 1: Jste muž/žena?

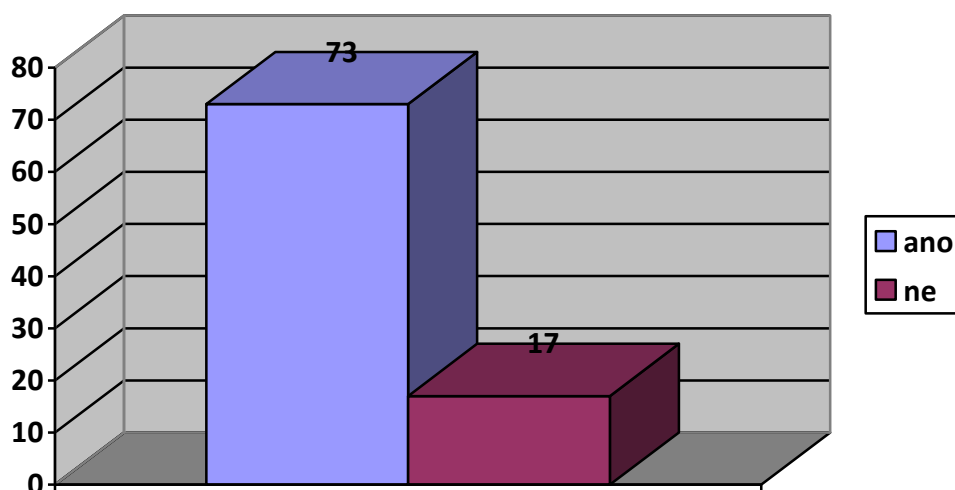
Graf 1 Rozložení respondentů podle pohlaví

Otázka č. 1, kterou jsme v dotazníku použili, zjišťovala rozložení respondentů dle pohlaví. Výsledek ukázal, že ženy jako vychovatelky v dětských domovech mají ve Zlínském kraji dvakrát větší zastoupení než muži. Toto zjištění sice nemělo význam pro další šetření bakalářské práce, avšak dokazuje, že mužský vzor dětí v dětských domovech v mnoha případech nemají.

Otázka č. 2: Kolik je Vám let?

Graf 2 Rozložení respondentů podle věku

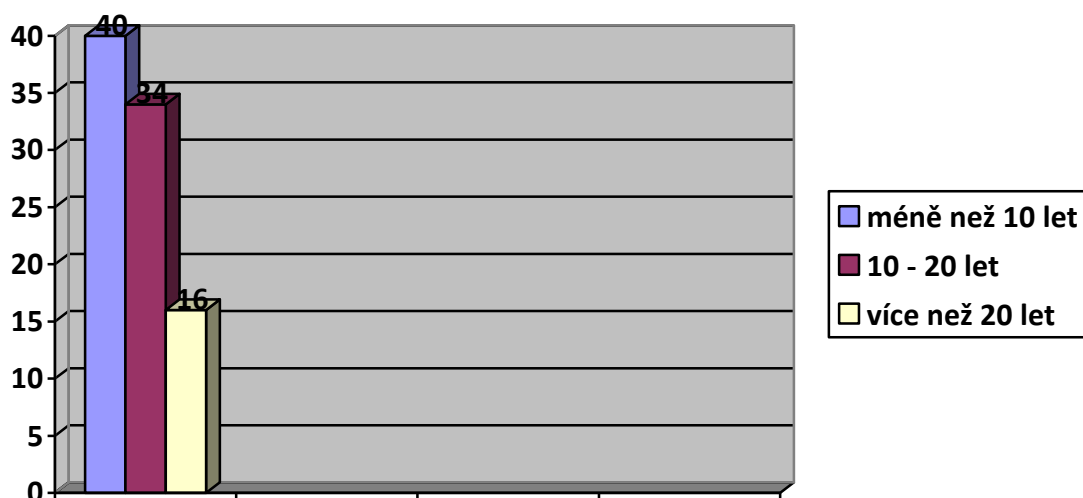
Otázkou č. 2 bylo tedy zjištěno, že nejvíce respondentů představovali vychovatelé v kategorii 45 a více let, kterých bylo 45. Naopak nejméně respondentů, konkrétně 12, spadá do kategorie do 30ti let. 33 vychovatelů označilo věkovou kategorii 30 – 45 let.

Otázka č. 3: Máte své vlastní dítě/děti?

Graf 3 Respondenti mající a nemající vlastní děti

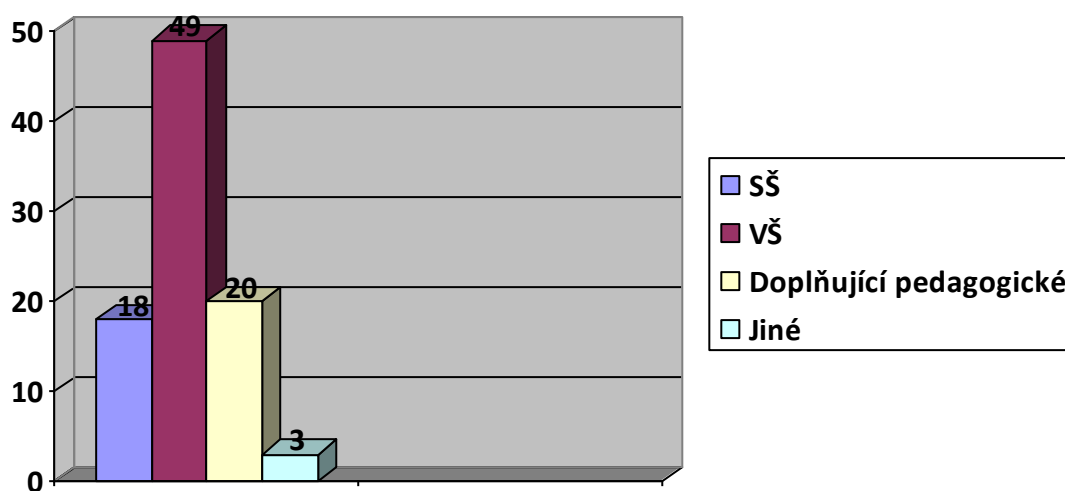
Touto otázkou jsme zjistili, že převážná většina respondentů má vlastní děti.

Otázka č. 4: Jak dlouho pracujete jako vychovatel/ka v dětském domově?

Graf 4 Délka působení respondentů v dětském domově

Po sečtení jednotlivých odpovědí na tuto otázku jsme zjistili, že nejvíce respondentů pracuje v dětském domově méně než 10 let. Délka pracovního působení mezi 10ti a 20ti lety byla zjištěna u 34 respondentů. Nejméně, 16 respondentů, odpovědělo, že v DD pracuje více než 20 let.

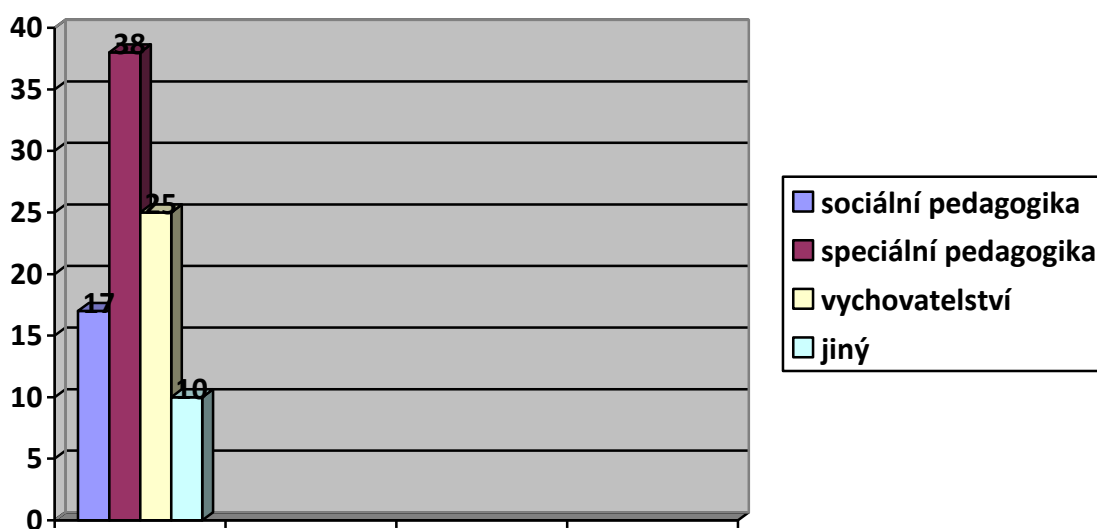
Otázka č. 5: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 5 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Tato otázka nám poskytla informace o množství respondentů v jednotlivých stupních vzdělání. Zcela jednoznačně se ukázalo, že nejvíce respondentů, což bylo 49 vychovatelů, má vysokoškolské vzdělání.

V počtu respondentů se středoškolským vzděláním (18) a respondentů majících vzdělání doplňující pedagogické (20) je rozdíl minimální.

Otázka č. 6: V jakém oboru jste vystudovala/a?

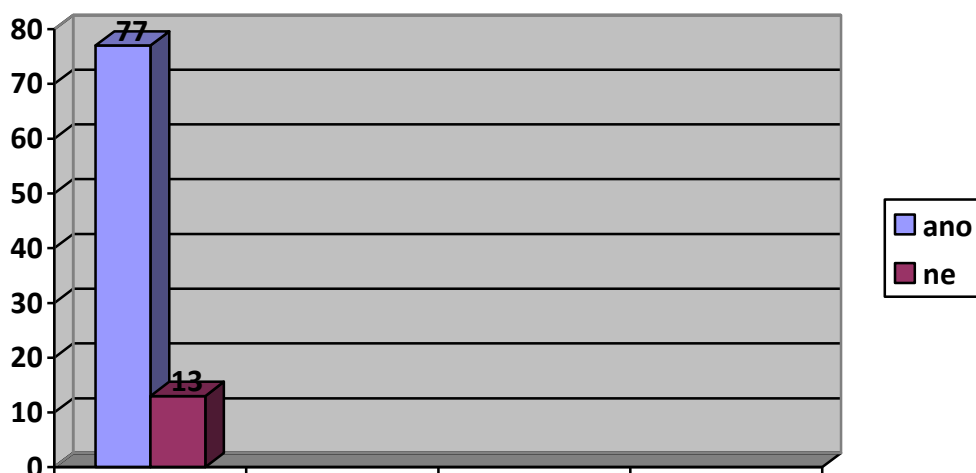

Graf 6 Vystudovaný obor respondentů

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že nejvíce respondentů má vzdělání v oboru speciální pedagogika (38), následuje počet respondentů z oboru vychovatelství (25).

Sociálních pedagogů bylo mezi respondenty 17 a v jiných oborech vystudovalo 10 respondentů.

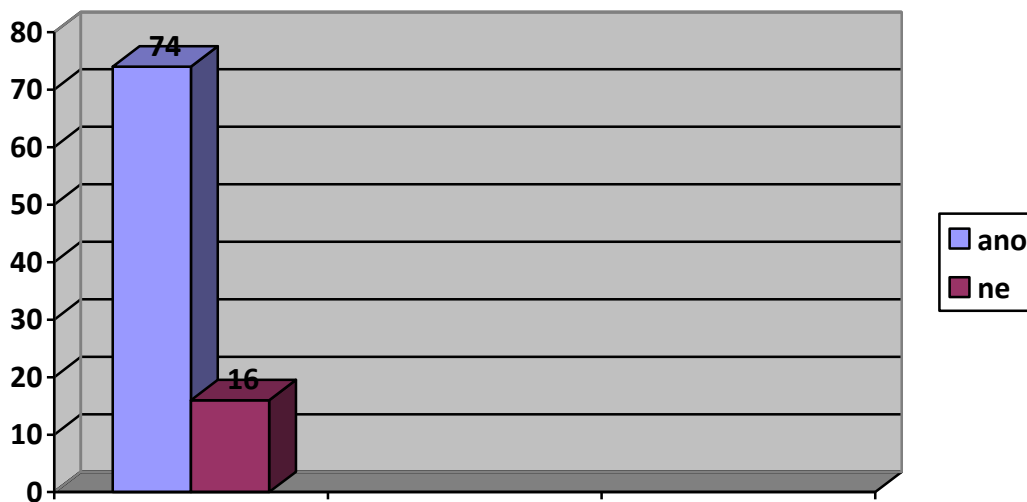
Otázka č. 7: Myslíte si, že je Vaše vzdělání pro výkon Vaší profese dostačující?

Graf 7 Dostatečnost vzdělání

Zjištění ukázalo, že jednoznačná převaha respondentů (77) si myslí, že je jejich vzdělání pro výkon profese vychovatele dostačující. Jen minimální množství dotazovaných (13) vnímá své vzdělání jako nedostačující pro tuto oblast.

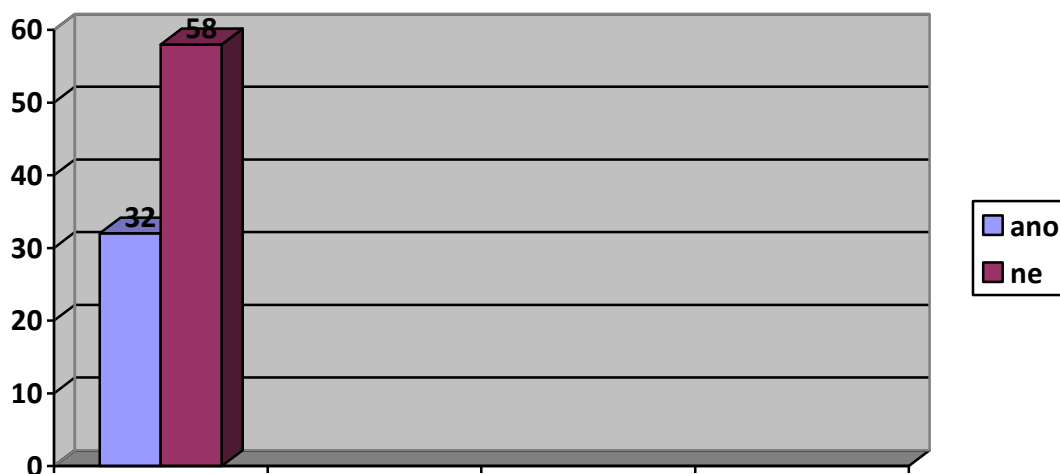
Otázka č. 8: Máte potřebu stále se vzdělávat?

Graf 8 Potřeba se vzdělávat

Z uvedených výsledků vyplývá, že značná převaha respondentů má potřebu stále se vzdělávat. Kladně odpovědělo celkem 74 respondentů, z nichž někteří cítí potřebu se vzdělávat pouze v některých oblastech. Odpověď ne volilo pouze 16 respondentů.

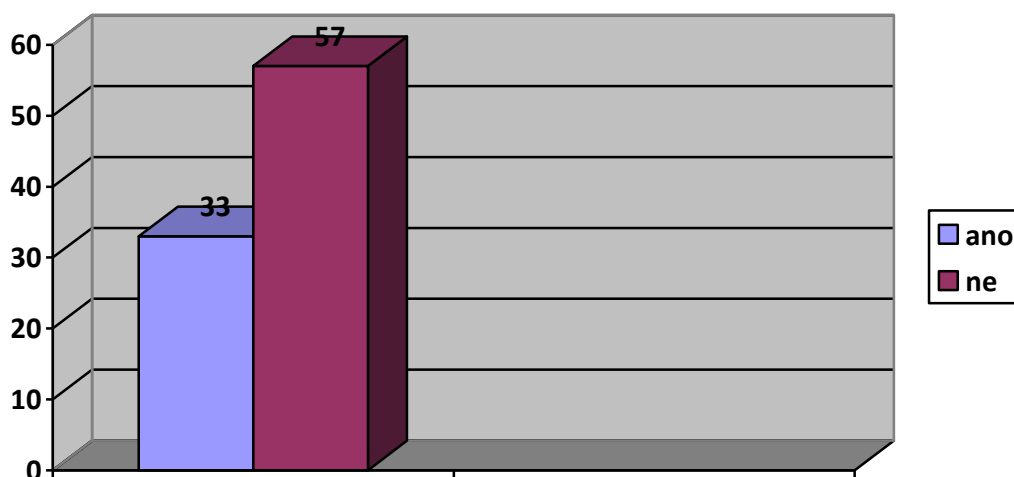
Otázka č. 9: Domníváte se, dle svých zkušeností, že druh vystudovaného oboru hraje roli v přístupu k dítěti v DD?

Graf 9 Názor respondentů na roli vystudovaného oboru v přístupu k dítěti

Tyto odpovědi ukázaly, že většina respondentů, tedy 58 z nich, si myslí, že druh vystudovaného oboru nehraje roli v přístupu k dítěti. Opačný názor mělo 32 respondentů.

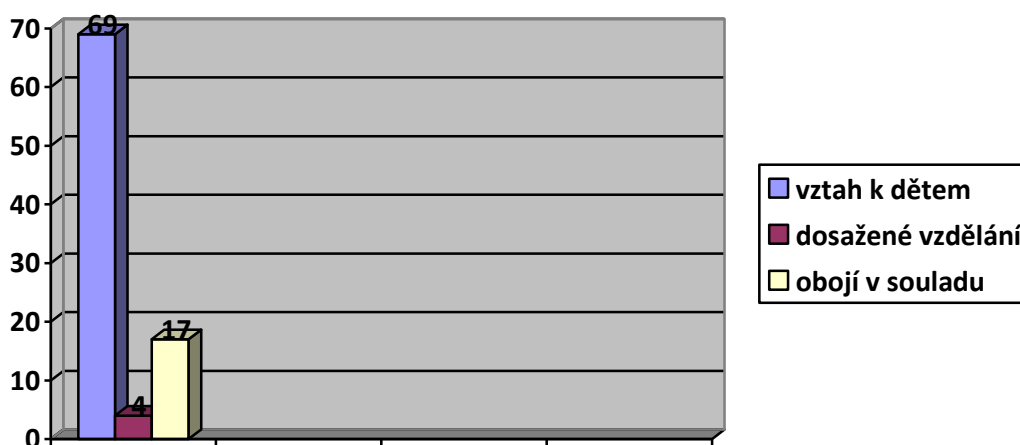
Otázka č. 10: Upřednostňujete v rámci výkonu svého povolání vychovatele v dětském domově vystudování určitého konkrétního oboru?

Graf 10 Upřednostnění určitého oboru

Tato otázka zjišťovala názor vychovatelů na upřednostnění vystudování určitého oboru. Většina z nich (57) neupřednostňuje konkrétní obor při výkonu jejich profese. Naopak 33 respondentů odpovědělo, že je obor, jehož vystudování je pro tuto práci potřebný. Vychovatelé uváděli nejčastěji obor Speciální pedagogika a Sociální pedagogika.

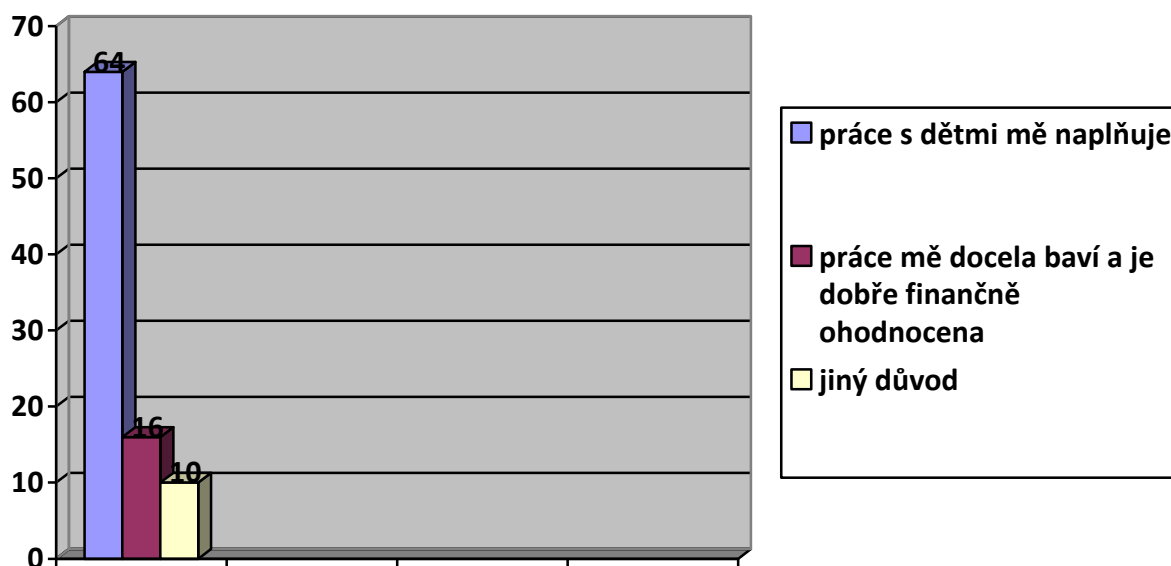
Otázka č. 11: Co je podle Vás pro výkon profese vychovatele více důležité?

Graf 11 Pohled na důležitost vztahu k dětem a dosaženého vzdělání

Z výše uvedených výsledků je jednoznačné, že vychovatelé ve většině případů (69) preferují při svém povolání vztah k dětem před dosaženým vzděláním.

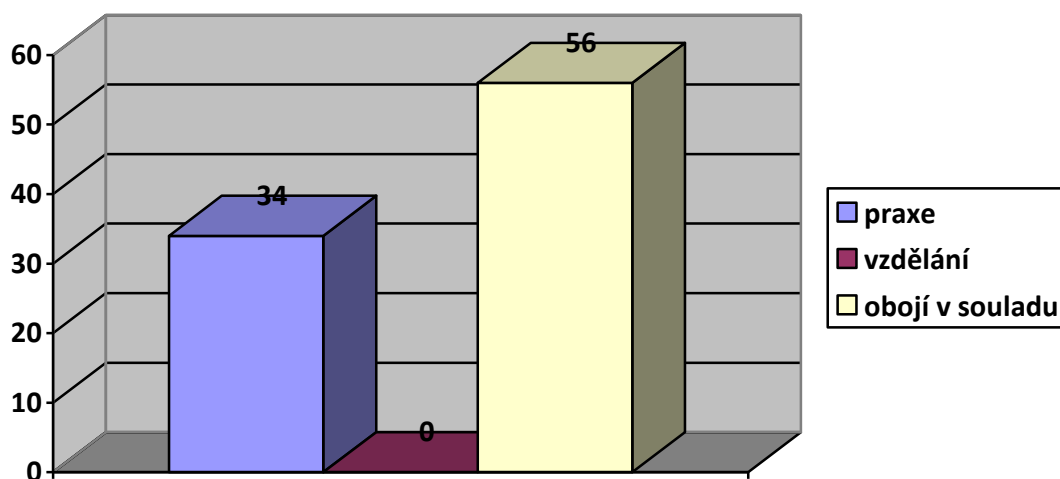
Otázka č. 12 : Proč jste si zvolil/a právě práci vychovatele jako své zaměstnání?

Graf 12 Důvod pro zvolené povolání

Většina respondentů (64) udávala jako důvod volby svého povolání skutečnost, že je tato práce naplňuje. 16 respondentů označilo možnost, že je práce docela baví a je i celkem dobře finančně ohodnocena. Nejméně respondentů (10) se přiklonilo k jinému důvodu.

Otázka č. 13: Upřednostňujete při výkonu profese vychovatele spíše praktické zkušenosti nebo dosažené vzdělání?

Graf 13 Důležitost praxe a dosaženého vzdělání

Touto otázkou jsme zjistili, že 56 respondentů vnímá vzdělání a praxe jako stejně důležité, zatímco praxi před vzděláním preferuje 34 respondentů. Naopak pro preferenci vzdělání před praxí se nerozhodl ani jeden z respondentů.

5.2 Výsledky vyhodnocení dat

V této podkapitole se budeme věnovat odpovědím na výzkumné otázky a budeme ověřovat stanovené hypotézy.

Výzkumná otázka č. 1

Jaký je názor vychovatelů působících v dětských domovech na dostatečnost jejich vzdělání?

Nejdříve jsme si ze získaných dat vytvořili tabulku četností. V závorkách jsou uvedeny relativní četnosti v procentech.

Tab. 1 Tabulka četností k H1

Dostatečnost vzdělání			
	ANO	NE	Σ
Vychovatelé s VŠ	45	4	49
Vychovatelé s jiným vzděláním	32	9	41
Σ	77	13	90

K této výzkumné otázce byla stanovena následující hypotéza:

H1: Vychovatelé s vysokoškolským vzděláním považují své vzdělání pro výkon jejich profese za dostačující častěji než vychovatelé s nižším vzděláním.

Touto hypotézou jsme tedy předpokládali, že existuje vztah mezi dosaženým vzděláním vychovatelů a jejich názorem na dostatečnost vzdělání potřebného pro výkon jejich profese.

Data potřebná k ověření této hypotézy jsme získali vyhodnocením otázek č. 5 a 7 z dotazníku.

Dále jsme pro ověření hypotézy použili statistický test nezávislosti – chí-kvadrát, proto bylo zapotřebí sestavit si nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Mezi dosaženým vzděláním vychovatelů a jejich názory na dostatečnost vzdělání pro výkon jejich profese **není závislost**.

H_A: Mezi dosaženým vzděláním vychovatelů a jejich názory na dostatečnost vzdělání pro výkon jejich profese **je závislost**.

Tuto hypotézu jsme testovali při hladině významnosti 0,05, což znamená, že riziko neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy představuje 5%.

Jednalo se o čtyřpolní tabulku, proto jsme mohli testové kritérium χ^2 vypočítat podle zjednodušeného vzorce:

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Po dosazení dat s tabulky do výše uvedeného vzorce jsme vypočítali hodnotu $\chi^2 = 3,433$.

Pro posouzení vypočítané hodnoty testového kritéria je potřeba určit počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde písmeno „r“ značí počet řádků a písmeno „s“ počet sloupců v tabulce. V případě čtyřpolní tabulky je tedy výsledkem stupeň volnosti 1.

V dalším kroku jsme si ve statistických tabulkách našli kritickou hodnotu testovaného kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a počet stupňů volnosti 1, což je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Zjistili jsme tedy, že vypočítaná hodnota χ^2 je **menší** než hodnota kritická, proto **přijímáme nulovou hypotézu** a odmítáme hypotézu alternativní, což tedy znamená, že s 95% jistotou můžeme tvrdit, že mezi dosaženým vzděláním vychovatelů a jejich názory na dostatečnost vzdělání pro výkon jejich profese **není závislost**.

Z šetření tedy vyplynulo, že dosažené vzdělání nehraje dle vychovatelů v dětském domově zásadní roli. S tímto výsledkem úzce souvisí i výsledek otázky č. 11, z níž jednoznačně vyplynulo, že vychovatelé ve svém povolání upřednostňují vztah k dětem před dosaženým vzděláním. Pro tuto skutečnost se nabízí logické vysvětlení, že práce s dětmi v dětském domově se v mnohém podobá roli rodičů v běžném rodinném prostředí, proto je pro vychovatele vztah k dětem ve většině případů na prvním místě, tedy i před dosaženým vzděláním.

Výzkumná otázka č. 2

Jaký je pohled vychovatelů na důležitost vzdělání a praxe pro výkon jejich profese?

Z údajů uvedených v dotaznících byla opět sestavena tabulka četností.

Tab. 2 Tabulka četností k H2

Důležitost vzdělání a praxe			
	Vzdělání stejně či více důležité	Praxe	Σ
Vychovatelé pracující v DD 10 let a více	31	19	50
Vychovatelé pracující v DD méně než 10 let	25	15	40
Σ	56	34	90

K této výzkumné otázce byla stanovena následující hypotéza:

H2: Vychovatelé působící v dětském domově méně než 10 let považují dosažené vzdělání za stejně či více důležité než praxi na rozdíl od vychovatelů působících v dětském domově více než 10 let.

Tato hypotéza předpokládá, že vychovatelé pracující v dětském domově více než 10 let považují praxi za stejně důležitou či důležitější než dosažené vzdělání, zatímco vychovatelé působící v dětském domově méně než 10 let budou preferovat dosažené vzdělání před praxí.

Hypotéza byla opět ověřována při hladině významnosti 0,05.

Data pro ověření této hypotézy jsme získali vyhodnocením odpovědí na otázky č. 4 a 13 v dotazníku.

Pro zjištění, zda existuje vztah mezi délkou působení vychovatelů v dětském domově a jejich názorem na preferenci vzdělání či praxe, jsme pro výpočet testového kritéria použili taktéž zjednodušeného vzorce statistického testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku:

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

I v tomto případě bylo nutno sestavit nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Mezi délkou působení vychovatelů v dětském domově a jejich pohledem na důležitost vzdělání a praxe **není závislost**.

H_A: Mezi délkou působení vychovatelů v dětském domově a jejich pohledem na důležitost vzdělání a praxe **je závislost**.

Po dosažení získaných dat do vzorce jsme zjistili, že testové kritérium je $\chi^2 = 0,002$

Poté jsme výše uvedený výsledek porovnali s kritickou hodnotou testového kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a počtu stupňů volnosti 1, což je $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$. Jelikož je vypočítaná hodnota χ^2 nižší než hodnota kritická, pak **přijímáme nulovou hypotézu a odmítáme hypotézu alternativní**. S 95% jistotou tak mohu tvrdit, že mezi délkou působení vychovatelů v dětském domově a jejich pohledem na důležitost vzdělání a praxe **není závislost**.

Výzkum tedy ukázal, že pohled vychovatelů působících v DD na důležitost praxe a vzdělání není ovlivněn délkou výkonu jejich profese. Dále také z výsledků vyplynulo, že ani jeden z vychovatelů nepreferuje vzdělání před praxí, maximálně staví vzdělání do téže úrovně jako praxi. I tyto výsledky, stejně jako ty předešlé, ukazují, že vzdělání není dle vychovatelů pro výkon jejich profese tím nejdůležitějším faktorem.

Výzkumná otázka č. 3

Je u vychovatelů potřeba stále se vzdělávat ovlivněna jejich věkem?

Z údajů získaných z dotazníkového šetření jsme si nejprve vytvořili následující tabulku četností.

Tab. 3 Tabulka četností k H3

Potřeba se vzdělávat			
	ANO	NE	Σ
Věk do 45ti let	41	4	45
Věk nad 45 let	33	12	45
Σ	74	16	90

K této výzkumné otázce jsme stanovili hypotézu:

H3: Vychovatelé do 45ti let věku mají větší potřebu se vzdělávat než vychovatelé nad 45 let věku.

Výše uvedenou hypotézou jsme předpokládali, že vychovatelé starší 45ti let mají menší potřebu se vzdělávat než vychovatelé do věku 45ti let. Hypotéza byla ověřována při hladině významnosti 0,05.

Data pro ověření této hypotézy jsme získali vyhodnocením otázek č. 2 a 8 v dotazníku. Pro ověření, zda existuje vztah mezi věkem vychovatelů a jejich potřebou se vzdělávat, jsme pro výpočet testového kritéria použili i v tomto případě zjednodušeného vzorce statistického testu nezávislosti ch-kvadrát pro čtyřpolní tabulku:

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Stejně jako v předchozích případech bylo i tady nutno sestavit nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Mezi věkem vychovatelů v dětském domově a jejich potřebou se vzdělávat **není závislost**.

H_A: Mezi věkem vychovatelů v dětském domově a jejich potřebou se vzdělávat **je závislost**.

Poté, co jsme dosadili získaná data z dotazníku do vzorce, jsme zjistili, že testové kritérium je $\chi^2 = 4,865$.

Po porovnání vypočítaného výsledku s kritickou hodnotou testového kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a počtu stupňů volnosti 1, která je $\chi^2_{0,05(1)} = 3,841$, bylo zjištěno, že jeho hodnota je vyšší než hodnota kritická. Proto **odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní**. Pak tedy můžeme s 95% jistotou tvrdit, že mezi věkem vychovatelů v dětském domově a jejich potřebou se vzdělávat **je závislost**.

Výzkum prokázal, že potřebu se vzdělávat má celkem 74 vychovatelů. Z tohoto počtu činí vychovatelé mladší 45ti let celkem 41 jedinců z celkového počtu 45.

6 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, kolik vychovatelů působících v dětských domovech Zlínského kraje má vzdělání sociálního pedagoga, dále pak jak tito vychovatelé pohlíží na svoji profesi v souvislosti se vzděláním. Zjišťovali jsme tedy, co řadí vychovatelé na první místo, co je dle jejich názoru a zkušeností při práci s dětmi umístěnými v dětském domově nejdůležitější. V této souvislosti jsme porovnávali názory vychovatelů na důležitost vzdělání, praxe a vztahu k dětem. Do tohoto výzkumu se zapojilo celkem 90 vychovatelů z 10ti dětských domovů Zlínského kraje. Mezi respondenty bylo 60 žen a 30 mužů převážně s vysokoškolským vzděláním.

Na počátku výzkumu byly na základě stanovených dílčích cílů sestaveny 3 hypotézy, které pak pomocí vyhodnocení výsledků byly potvrzeny či vyvráceny. 2 hypotézy jsme vyvrátili, 1 byla potvrzena. Zvolili jsme při tom hladinu významnosti 0,05, což znamená, že riziko neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy je 5%. Proto můžeme na základě vyhodnocení těchto hypotéz s 95% jistotou tvrdit, že v názorech na dostatečnost vzdělání mezi vychovateli s vysokoškolským vzděláním a vychovateli s nižším vzděláním není statisticky významný rozdíl. Z vyhodnocení další hypotézy vyplynulo, že při pohledu vychovatelů na důležitost vzdělání či praxe nehraje roli délka jejich působení v DD - tedy, že délka praxe neovlivňuje názory vychovatelů na preferenci vzdělání či praxe při výkonu jejich povolání. Dále můžeme potvrdit, na základě třetí hypotézy, že vychovatelé starší 45ti let mají menší potřebu se vzdělávat než vychovatelé mladší 45ti let.

Z výsledků výzkumu také vyplynulo, že jednoznačnou převahu v této profesi v rámci Zlínského kraje mají ženy. Obor Sociální pedagog má vystudovaný pouze 17 vychovatelů, při čemž nejčastějším oborem vzdělání těchto vychovatelů je Speciální pedagogika, konkrétně ve 38 případech. Výzkum také prokázal, že dle 58 vychovatelů nehraje druh vystudovaného oboru roli v přístupu k dítěti, s čímž souvisí i další výsledek provedeného šetření – a to, že 57 vychovatelů neupřednostňuje pro výkon své profese vystudování určitého konkrétního oboru. Také bylo výzkumem prokázáno, že vychovatelé v naprosté většině, v počtu 69, preferují při své profesi vztah k dětem před dosaženým vzděláním. Ve výzkumu bylo dále zjištěno, že 73 dotazovaných pedagogů má vlastní děti. Těch pedagogů, kteří odpověděli, že vlastní děti nemají, je celkem 17, při čemž 10 z nich je mladších 30ti let. Jednou z otázek bylo také zjištěno, že nejvíce vychovatelů, konkrétně 45, působících v dětských domovech Zlínského

kraje, je starších 45ti let, naopak nejméně je jich ve věkové kategorii do 30ti let, a to 12. Počet vychovatelů mezi 30ti a 45ti lety činí 33.

ZÁVĚR

V této práci jsme se věnovali problematice vzdělání pedagoga působícího v dětském domově. Z uvedeného textu v teoretické části, kde jsme se věnovali konkrétně sociálnímu pedagogovi, vyplývá, že každý vychovatel by měl disponovat určitým vzděláním, kompetencemi, měl by být osobností. Vychovatelská osobnost, a především ta, která působí v prostředí dětského domova, by měla být hlavně citlivá k dětem, mít k nim vroucí vztah. Vždyť právě vychovatel v dětském domově by měl být schopen nahrazovat těmto dětem rodiče. Je zřejmé a nepopíratelné, že vzdělání hraje v této profesi určitou roli a je bezesporu potřebné, avšak plnění náhradní rodičovské role není vždy zdaleka jen o vzdělání. V současné době u nás není sociálních pedagogů příliš mnoho. Tento fakt si vysvětlujeme tím, že obor sociální pedagogika je oborem poměrně mladým, tudíž ještě nemá příliš velké množství absolventů. Také v oblasti ústavní výchovy, konkrétně tedy dětských domovů, je sociálních pedagogů velmi málo, ale věříme, že s přibývajícím časem jich bude stále více a že své vzdělání v tomto směru uplatní.

Cílem této práce však nebylo jen zjistit počet vychovatelů v dětských domovech Zlínského kraje se vzděláním sociálního pedagoga, ale také zabývat se a vyhodnotit názory a postoje těchto vychovatelů k jejich profesi v souvislosti se vzděláním. Z uvedených skutečností, které vplynuly z našeho šetření, je zcela jasné, že pedagogové, kteří v těchto zařízeních působí, jsou ve velké většině nejvíce nakloněni vztahu k dětem jakožto nedůležitějšímu prvku tohoto povolání. Za poměrně důležitou považují vychovatelé také praxi. Avšak vzdělání – jeho stupeň a typ oboru – řadí až na poslední místo.

Nebylo by proto zcela od věci, kdyby se kromě požadovaného vzdělání zaměřovalo u budoucích vychovatelů i na jejich charakterové vlastnosti. Dobrého vychovatele totiž zdaleka nezaručuje jenom jeho vzdělanost, ale také jeho povaha, způsoby jednání, cit a především vztah k dětem. Pouze ten vychovatel, který kromě vzdělání disponuje i kladnými povahovými rysy, potřebným temperamentem a schopností pracovat s dětmi – tedy děti vést a vychovávat, je člověkem na svém místě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANZENBACHER, Arno, 2004. *Úvod do filozofie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-727-5.
- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, s. r. o. ISBN 978-80-969944-0-3
- BONDI, Liz, David CARR, Chris CLARK and Cecelia CLEGG, 2011. *Towards Professional Wisdom: Practical Deliberation in the People Professions*. Farnham: Ashgate. ISBN 978-140-94074-23.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
- ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In Sbíрка zákonů České republiky. 2004, částka 190, s. 10333 - 10345. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4495>
- DRAPELA, Victor, 1997. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-251-3.
- EMMEROVÁ, Ingrid, 2010. *Uplatnenie sociálnych pedagógov v školskom prostredí v Slovenskej republike – legislatívne možnosti a skutočnosť*. In Sociální pedagogika ve střední Evropě – inovace a nové trendy. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: IMS Brno. ISBN 978-80-87182-15-4.
- GULOVÁ, Lenka, 2006. *Postavení multikulturní výchovy v systému sociální pedagogiky* (Disertační práce). Brno: Masarykova univerzita.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jarmila PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1
- HAVRDOVÁ, Zuzana, 1999. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium. ISBN 80-902081-8-5.
- HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a kol., 2009. *Sociálna pedagogika – vývoj a súčasný stav*. Banská Bystrica: PF UMB. ISBN 978-80-8083-819-5.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KLAPILOVÁ, Světlá, 2000. *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7076-669-8.

KOHOUTEK, Rudolf, 2006. *Úvod do psychologie – psychologie osobnosti a zdraví žáka*. Brno: MU Brno. ISBN 80-210-4077-7.

KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Náhradní rodinná péče vpraxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7376-383-3 47.

KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.

NAKONEČNÝ, Milan, 1998. *Základy psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0689-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina, Bedřich HÁJEK, Břetislav HOFBAUER, Vlasta HRDLIČKOVÁ a Alena PAVLÍKOVÁ, 1999. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3470-5.

PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 1998. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: ÚK PdF MU. ISBN 80-210-3469-6.

SALBOT, Vladimír a Lucie PAŠKOVÁ, 2013. *Psychologie osobnosti pro učitele*. Banská Bystrica: Univerzita Matěja Bela v Banské Bystrici, pedagogická fakulta. ISBN 978-80-557-0505-7.

SEKERA, Ondřej, 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-728-1.

ŠKOVIERA, Albín, 2006. *10 dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nová práca. ISBN 80-88929-81.

VOCILKA, Miroslav, 2000. *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů*. Praha: Aula. ISBN: 80-902667-6-2.

VORLÍČEK, Chrudoš, 2000. *Úvod do pedagogiky*. Praha: Nakladatelství H&H. ISBN 80-86022-79-X.

Internetové zdroje:

<http://www.otevrenabudoucnost.cz/formy-nahradni-vychovy/>

<http://files.sousos.webnode.cz>)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	a jiné
Atd.	a tak dál
DD	dětský domov
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
s.	strana

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Vztah sociální pedagogiky k ostatním pedagogickým vědám	17
Obr. 2 Model kompetencí sociálního pedagoga	22

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Tabulka četností k H1.....	48
Tab. 2 Tabulka četností k H2.....	50
Tab. 3 Tabulka četností k H3.....	51

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Rozložení respondentů podle pohlaví	38
Graf 2 Rozložení respondentů podle věku	39
Graf 3 Respondenti mající a nemající vlastní děti.....	39
Graf 4 Délka působení respondentů v dětském domově	40
Graf 5 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	40
Graf 6 Vystudovaný obor respondentů.....	41
Graf 7 Dostatečnost vzdělání.....	42
Graf 8 Potřeba se vzdělávat	42
Graf 9 Názor respondentů na roli vystudovaného oboru v přístupu k dítěti	43
Graf 10 Upřednostnění určitého oboru	44
Graf 11 Pohled na důležitost vztahu k dětem a dosaženého vzdělání	44
Graf 12 Důvod pro zvolené povolání	45
Graf 13 Důležitost praxe a dosaženého vzdělání.....	46

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI Rešerše použité literatury

Příloha PII Vymezení klíčových pojmů

Příloha PIII Dotazník

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

ANZENBACHER, Arno, 2004. *Úvod do filozofie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-727-5.

Publikace uvádí do všech důležitých problémů filozofie. Zabývá se veškerými tématy oboru filozofie, jejími významnými osobnostmi, dějinami i současnou filozofií. Je systematicky koncipována, má velmi přehlednou strukturu. Je vhodná zejména pro studenty středních a vysokých škol, ale i pro laickou veřejnost se zájmem proniknout do problematiky filozofie.

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, s. r. o. ISBN 978-80-969944-0-3.

Tato kniha se zabývá teorií i praktickou částí sociální pedagogiky. Autorka zde uvádí také své vlastní zkušenosti z oboru a zejména praktickou část opírá o svou dlouholetou činnost a provedené výzkumy. V úvodu se zabývá především vznikem sociální pedagogiky jako oboru, ale také autory, kteří jsou pro sociální pedagogiku stěžejní.

BONDI, Liz, David CARR, Chris CLARK and Cecelia CLEGG, 2011. *Towards Professional Wisdom: Practical Deliberation in the People Professions*. Farnham: Ashgate. ISBN 978-140-94074-23.

Tato anglická publikace pojednává o různých profesních činnostech, o praxi a profesionalitě, které je zapotřebí v každé odborné profesi. Mimo jiné se zabývá i povoláním pedagogů v oblasti sociální práce.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.

Kniha představuje základní poznatky o psychologických základech výchovy. Pojednává obecně o vývojové psychologii i o psychologii osobnosti, ale také o psychologických východiscích výchovy, stylech výchovy a možnostech převýchovy.

DRAPELA, Victor, 2004. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-766-3.

Učebnice je určena především studentům pedagogiky, psychologie, sociologie či sociální práce. Je ale též vhodná pro odborníky v praxi. Nalezneme zde výběr třinácti nejvlivnějších teorií osobnosti. Publikace je velmi čtivě napsána a má proto velký

předpoklad, že zaujme téměř každého jedince, který chce pochopit lidské chování i dynamické procesy, které působí v každé osobnosti.

GULOVÁ, Lenka, 2006. *Postavení multikulturní výchovy v systému sociální pedagogiky.* (Disertační práce). Brno: Masarykova univerzita.

Tato disertační práce pojednává o společenských prvcích, které spojují dvě poměrně mladé disciplíny – sociální pedagogika a sociální práce. Také upozorňuje na fakt, že právě multikulturní výchova je dnes již nedílnou součástí přípravy sociálních pedagogů. Dále jsou zde uvedeny možnosti profesního uplatnění sociálních pedagogů a také souvislosti mezi sociální prací, sociální pedagogikou a multikulturní výchovou.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

Publikace sleduje cesty pedagogiky volného času, charakterizuje problémy zhodnocování a ovlivňování volného času dětí a mládeže, reflektuje současný stav i předpokládaný vývoj. Charakterizuje podmínky i požadavky, obsah i formy pedagogického ovlivňování volného času, nepomíjí ani psychologické aspekty výchovy ve volném čase. Zabývá se specifiky institucí nabízející dětem volnočasové aktivity. Zvláštní část věnuje osobnosti pedagoga a jeho odborné přípravě. V závěru knihy jsou připomenuty základní právní předpisy, které se vztahují k organizování volnočasových aktivit, zejména k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví účastníků.

HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a kol., 2009. *Sociální pedagogika – vývoj a současný stav.* Banská Bystrica: PF UMB. ISBN 978-80-8083-819-5.

Tato publikace se zabývá vymezením sociální pedagogiky, její historií i současným stavem a to v celé Evropě, zejména však na Slovensku. Pojednává také o teoretických a praktických možnostech uplatnění sociálních pedagogů.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu.* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

Publikace *Metody pedagogického výzkumu* přináší základy kvantitativně orientovaného výzkumu v pedagogice. Objasňuje podstatu klasického pedagogického výzkumu a analyzuje jeho základní fáze. Pozornost věnuje informačním zdrojům pedagogického výzkumu a předkládá výhody i nevýhody kvantitativního přístupu. Věnuje se otázkám

měření v pedagogickém výzkumu. Zaměřuje se nejen na běžně používané metody, ale také na metody v pedagogickém výzkumu méně časté

KLAPILOVÁ, Světa, 2000. *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7076-669-8.

Autorka v této knize uvádí osobnosti sociální pedagogiky z minulosti i současnosti. Zabývá se vývojem sociální pedagogiky i základními pojmy, které tento obor užívá. Tyto pojmy následně vysvětluje a připomíná jejich význam. Věnuje se také vlivu výchovného prostředí na jedince, rodině a její funkci ve výchově.

KOHOUTEK, Rudolf, 2006. *Úvod do psychologie – psychologie osobnosti a zdraví žáka*. Brno: MU Brno. ISBN 80-210-4077-7.

V této příručce nalezneme základní přehled o psychologii osobnosti a duševního zdraví., což je východiskem pro formativní působení na vlastní osobnost, ale i na psychiku druhých. A právě formativní působení na sebe sama i na osobnost jiných lidí je zvláště důležitá v oblasti školství.

KOVAŘÍK, Jiří a kol., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.

Knih sleduje identitu dítěte ve vztahu k vývojové psychologii. Porovnává tak dítě a jeho vývoj v jednotlivých stádiích, které vyrůstá ve vlastní rodině a dítě, které je přijato do náhradní rodiny. Je zde také popsáno, jak prožívají jednotlivé životní etapy děti vlastní a s jakými situacemi se může naopak setkat dítě přijaté.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7376-383-3.

Tato kniha nabízí přehled historie i současnosti sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. Zabývá se metodologickými východisky i charakteristikou sociální pedagogiky jako vědní disciplíny i studijního oboru. Seznamuje s problematikou sociálního prostředí a s ním spojených výchovných institucí, věnuje se také sociálně pedagogické komunikaci, multikulturnímu soužití i sociálně výchovnému působení. Je určena především pracovníkům v pomáhajících profesích, studentům sociálně zaměřených oborů, ale též všem, kteří se o tento obor zajímají

KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra et al. 2001. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

V této publikaci se dočteme zejména o sociálních determinacích výchovy. Autoři považují za nejdůležitější činitele výchovy prostředí rodiny, školy a vrstevnických skupin. Je zde popsána sociální pedagogika jako vědní disciplína a také sociální pedagog a jeho podrobný model.

MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

Autor v této publikaci vysvětluje základní termíny oboru sociální práce. Zmiňuje ale i pojmy z oborů, které jsou sociální práci blízké a také se v sociální práci nejčastěji užívají. Značná část knihy je věnována i metodám sociální práce, institucím a organizacím, které ji provádějí. V neposlední řadě nás kniha seznámí se systémem zdravotní péče, s problematikou nouze a chudoby, se závislostmi, ohroženými skupinami lidí, ústavní péčí atd.

MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.

Základem této knihy jsou informace o klasických i nových metodách sociální práce. Velmi podrobně se dočteme o poradenství, krizové intervenci, mediaci, o práci s dětmi a s rodinou. Značná část je zaměřena i na otázky řízení, supervize a hodnocení sociální práce, ale i na etické aspekty výkonu povolání a na riziko vyhoření sociálních pracovníků.

NAKONEČNÝ, Milan, 1998. *Základy psychologie*. Praha : Academia. ISBN 80-200-0689-3.

Jedná se o systematický a velmi obsáhlý úvod do studia psychologie. Kapitoly jsou rozděleny do třech částí, které pojednávají nejen o principech a metodách psychologie, ale také o biologické a sociokulturní determinaci lidské psychiky i o psychických procesech.

PÁVKOVÁ, Jiřina, Bedřich HÁJEK, Břetislav HOFBAUER, Vlasta HRDLIČKOVÁ a Alena PAVLÍKOVÁ, 1999. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5.

Jedná se o knihu, jejíž předností je vyvážený poměr mezi teoretickými a metodickými poznatky, rozbořením výchovných situací a konkrétními náměty pro činnosti. Stručně vymezuje pojmy volný čas a výchova mimo vyučování, řeší otázky pedagogické komunikace, duševní hygieny a učení ve specifických podmínkách volného času. Podává

přehled a charakteristiku výchovně vzdělávacích činností, které tvoří obsah výchovy mimo vyučování.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: GradaPublishing a.s.

ISBN 978-80-247-3470-5.

Kniha přináší ucelený přehled problematiky, která je předmětem zájmu sociální pedagogiky. Zaměřuje se především na vliv prostředí a výchovy, na výchovné vlivy jednotlivých sociálních prostředí a také sleduje některé činnosti pomocí nichž se realizuje sociálně pedagogická praxe. Umožňuje porozumět problémům současné rodiny, školy, ale i vlivu vrs-tevníků na děti a mládež.

PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 1998. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: ÚK PdF MU. ISBN 80-210-3469-6.

Tato skripta mají sloužit především studentům bakalářského studia tohoto oboru. Je v nich obsaženo několik studií zaměřených především na historizující charakter. Bezesporu přispívá k pochopení vzniku, významu a funkcí sociální pedagogiky. Převážná část je zaměřena na prostředí a výchovu, což jsou jedny ze základních pojmů oboru sociální pedagogika.

SALBOT, Václav a Lenka PAŠKOVÁ, 2013. *Psychologie osobnosti pro učitele*. Banská Bystrica: Univerzita Matěje Bela v Banské Bystrici, pedagogická fakulta. ISBN 978-80-557-0505-7.

Jedná se o učební text, který je rozdělen na kapitoly a podkapitoly zabývající se především osobností – historickým pohledem, definicemi a základními pojmy souvisejícími s osobností. Nemalá část je také věnována psychologickým vlastnostem osobnosti.

SEKERA, Ondřej, 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-728-1.

Publikace seznamuje s profesní činností vychovatelů v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, v reedukačních a resocializačních zařízeních. Zabývá se osobností a kompetencemi vychovatele a také vychovatelem jako činitelem edukačního i reedukačního procesu.

ŠKOVIERA, Albín, 2006. *10 dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nová práca. ISBN 80-88929-81.

Kniha přináší informace o možnostech náhradní výchovy, o současných problémech rodiny a o smyslu a důležitosti výchovných institucí. Zabývá se mimo jiné i dětským domovem rodinného typu, jeho prostředím a režimem dne, který je v něm obvykle uplatňován.

VOCILKA, Miroslav, 2000. *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů*. Praha: Aula. ISBN: 80-902667-6-2.

Publikace charakterizuje jednotlivé typy dětských domovů v České republice. Blíže seznamuje s chodem těchto zařízení a přibližuje, jakým způsobem tato zařízení a v nich pů-sobící pedagogové pečují o děti.

VORLÍČEK, Chrudoš, 2000. *Úvod do pedagogiky*. Praha: Nakladatelství H&H. ISBN 80-86022-79-X.

Tato kniha seznamuje s nejdůležitějšími a nejvíce používanými pedagogickými pojmy a je vhodné zejména k přípravě ke studiu jednotlivých pedagogických disciplín. Přispívá tak ke zkvalitnění pedagogické přípravy nejen studentů, ale i učitelů a vychovatelů. Pojednává především o cílech výchovy, o výchovném procesu a zabývá se základními problémy teorie pedagogiky.

PŘÍLOHA P II: VYMEZENÍ KLÍČOVÝCH POJMŮ

Sociální pedagogika – Aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Je široce rozvinuta zvláště v Německu (Sozialpädagogik), kde je zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi na rizikové skupiny ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby apod. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 203)

Osobnost- V hovorovém pojetí uznávaný člověk, kladně přijímaný, svérázný svým životem a jednáním. V psychologii každý člověk. Osobnost je individuální jednota člověka. Jednota jeho duševních vlastností a dějů založená ne jednotě těla, utvářená a projevující se ve společenských vztazích. Existuje množství psychologických pojetí osobnosti, ale shodují se na těchto obsahových znacích: souhrnnost, jednota, přizpůsobení, jedinečnost, podstata. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 141)

Sociální pedagog – Sociální pedagog je člověk připravený působit v obtížných sociálních podmínkách a situacích, přináší pomoc a světlo na cestě rozšiřovat lidskou svobodu. Sociální pedagog je absolvent studia oboru sociální pedagogika, a také oboru pedagogika se specializací (zaměřením) na sociální pedagogiku. Je to odborník, jehož všeobecné kompetence spočívají v pomoci dětem, mládeži i dospělým při odpovídajícím průběhu socializace a hledání možnosti zlepšení kvality jejich života prostřednictvím výchovy, vzdělání a poradenství. Sociální pedagog je kvalifikovaný pro předcházení, zvládnutí a eliminaci běžných i závažných životních problémů. (Bakošová, 2005, s. 13)

Kompetence - v Českém jazyce má pojem Kompetence dva významy:

1. Jako pravomoc – rámec odpovědností a pravomocí přidělených zaměstnanci v organizační struktuře v souladu s pracovním místem a funkcí, kterou zastává.

Vychází z latinského výrazu „competere“, jehož význam lze přeložit jako „příslušet“ či „být příslušný.“

2. Z pohledu personalistické teorie – jsou schopnosti vykonávat práci a chovat se odpovídajícím způsobem v daném organizačním prostředí a přinášet výsledky. Jinak řečeno zahrnují znalosti, dovednosti, schopnosti a postoje člověka potřebné pro danou práci.

Vychází anglického výrazu „competence“, jehož význam lze přeložit jako schopnost (i), obratnost, odborná způsobilost. (dostupné z <http://files.sousos.webnode.cz>)

Dětský domov - Dětský domov zajišťuje základní právo dítěte na výchovu a vzdělání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které se Česká republika zavázala naplňovat. V dětském domově musí být vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast ve společnosti. S dítětem by se mělo zacházet s ohledem na potřeby jeho věku tak, aby docházelo k harmonickému rozvoji jeho osobnosti. (Kovařík, 2004, s. 28)

Vychovatel – pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních internátního typu a v oblasti výchovy mimo vyučování. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 258)

V tradičním pojetí výchovy je vychovatel chápán jako řídicí prvek a vychovávaný jako prvek řízený. Výchova však není činnost jednostranná. V důsledku výchovného působení se vychovávaný objekt mění. Vychovatel může svou výchovnou činnost uskutečňovat jen tehdy, jestliže neustále reaguje na změny, kterých dosáhl u osobnosti vychovávaného. Výchova je interakce vychovatele a vychovávaného při zachování řídicí úlohy vychovatele. Při takovém pojetí výchovy bychom měli vzít v úvahu skutečnost, že interakce je proces obousměrný a vzájemný. (Vorlíček, Ch., 2000, s. 65)

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Barbora Nedomová a studuji na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika. Chtěla bych Vás tímto požádat o pomoc při realizaci výzkumné části mé bakalářské práce s názvem "Sociální pedagog jako vychovatelská osobnost působící v dětském domově". Cílem mého výzkumu je zjistit, jaké množství vychovatelů působících v dětských domovech Zlínského kraje má vzdělání sociálního pedagoga a jakého množství dosahuje počet vychovatelů s jiným vzděláním. Dále chci zjistit postoje těchto vychovatelů k jejich vzdělání v souvislosti s výkonem této profese. Dotazník, který je určen pro vychovatele působící v dětských domovech Zlínského kraje, je zcela anonymní a Vámi uvedené údaje budou sloužit pouze pro potřeby bakalářské práce.

Dotazník

- 1. Jste muž/žena?** (zakroužkujte odpovídající)
- 2. Kolik je Vám let?**
  - Méně než 30
  - 30 – 45
  - 45 a více
- 3. Máte své vlastní děti?**
  - Ano
  - Ne
- 4. Jak dlouho pracujete jako vychovatel/ka v dětském domově?**
  - Méně než 10 let
  - 10 – 20 let
  - Více než 20 let
- 5. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
  - Středoškolské
  - Vysokoškolské

- Doplnující pedagogické
- Jiné (uved'te konkrétně)

6. V jakém oboru jste vystudoval/a?

- Sociální pedagogika
- Speciální pedagogika
- Vychovatelství
- Jiný (uved'te konkrétně)

7. Myslíte si, že je Vaše vzdělání pro výkon Vaší profese dostačující?

- Ano
- Ne (uved'te proč?)

8. Máte potřebu stále se vzdělávat?

- Ano
- Ne
- Jen v některých oblastech (uved'te konkrétně)

9. Domníváte se, dle svých zkušeností, že druh vystudovaného oboru hraje roli v přístupu k dítěti v DD?

- Ano (uved'te proč?)
- Ne

10. Upřednostňujete v rámci výkonu povolání vychovatele v dětském domově vystudování určitého konkrétního oboru?

- Ano (uved'te konkrétně)
- Ne

11. Co je podle Vás pro výkon profese vychovatele DD více důležité?

- Dosažené vzdělání (druh vystudovaného oboru)
- Vztah k dětem s citem pro rodinu

12. Proč jste si zvolil/a právě práci vychovatele jako své zaměstnání?

- o Práce s dětmi mě naplňuje, je pro mne vším
- o Je celkem dobře finančně ohodnocena a zároveň mě docela baví
- o Z jiného důvodu (uveďte konkrétně)

13. Upřednostňujete při výkonu profese vychovatele spíše praktické zkušenosti nebo dosažené vzdělání?

- o Myslím si, že praxe je důležitější
- o Myslím si, že vzdělání je důležitější
- o Myslím si, že obojí je stejně důležité

Děkuji za Váš čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku.

Barbora Nedomová